

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE REKREATİF
TERCİHLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALE İRKİN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. SERHAT ARSLAN

EYLÜL 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE REKREATİF
TERCİHLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALE İRKİN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. SERHAT ARSLAN

EYLÜL 2021

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Hale İRKİN

ÖN SÖZ

“Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri ile Rekreatif Tercihlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” konulu yüksek lisans tez çalışmam, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Serhat ARSLAN danışmanlığında gerçekleştirilmiştir. Tezimin yürütülmesinde bana rehberlik eden, her türlü desteğini esirgemeyen ve değerli bilgilerini benimle paylaşan danışman hocam Doç. Dr. Serhat ARSLAN’ a teşekkür ederim. Ayrıca tez dönemim boyunca bana destek olan çalışma arkadaşlarıma, yüreklendiren dostlarıma, yüksek lisans eğitimim ve tez hazırlama aşamamda, hayatım boyunca olduğu gibi her türlü yardımını ve desteğini benden esirgemeyen sevgili ailem ve oğullarım Poyraz ve Boram’ a sonsuz teşekkürler.

ÖZET

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE REKREATİF TERCİHLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hale İRKİN, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Serhat ARSLAN

Sakarya Üniversitesi, 2021

Bu çalışmanın amacı, beden eğitimi öğretmenlerinin kişilik özellikleri ve rekreatif tercihlerinin bireylerin kişisel özelliklerine göre karşılaştırmaktır. Bu amaçla araştırmaya, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu'nda eğitimini tamamlamış ve okullarda beden eğitimi öğretmenliği yapan 402 öğretmen katılmıştır. Çalışmada kişisel özellikleri belirleme ölçeği ve serbest zaman egzersiz ölçeği kullanılmıştır. Öncelikle ölçeklerin örneklem uyumu ve sonuçların güvenilirliği ve tutarlılığını belirlemek için geçerlik ve güvenirlik testi yapılmıştır. Ardından verilerin analizi için gerekli sıklık, varyans ve gruplar arasında karşılaştırma analizleri yapılmıştır. Bunun için MANOVA testi uygulanmıştır. Buna göre kişilik özellikleri düşük eforlu aktivitelerdeki değişimleri %5,6 oranında açıklarken, orta düzey eforlu aktivitelerdeki farklılaşmaları %19,9; yüksek düzeyde eforlu aktivitelerdeki değişimleri ise %6,3 oranında açıkladığı bulunmuştur. Ayrıca yüksek eforlu aktiviteleri yapmak için en çok açık alanlar seçilirken bunu özel spor tesisleri ve belediye spor tesisleri takip etmiştir. En az tercih edilen spor yerleri ise okulların spor tesisleri olarak bulunmuştur. Düşük eforlu aktivite tercihler için ise dışa dönüklük özelliği gösterenler; açıklık, geçimlilik ve nevrotiklik özelliklerine sahip bireylere göre anlamlı düzeyde farklı olduğu belirlenmiştir. Geçimlilik özelliği gösteren bireyler de, açıklık ve dışa dönüklük özelliği gösteren bireylerle farklılaşmıştır. Orta düzey eforlu aktiviteler için ise, dışa dönüklük diğer tüm kişilik özellikleri (açıklık, nevrotiklik, açıklık) gösterenlerden farklı bulunmuştur. Ayrıca açıklık, nevrotiklik özelliği gösterenlerle aynı olup ama dışa dönüklük ve geçimlilik gösteren bireylerden farklı bulunmuş, nevrotiklik özelliği gösterenler ise dışa dönük bireylerden farklı olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, rekreatif tercihlerden yüksek düzeyde eforlu olanlarda dışa dönüklük ile açıklık ve geçimlilik grupları arasında fark bulunurken nevrotiklik ile benzer özellikler gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca düşük ve orta eforlu aktiviteler için ise nevrotiklik gösteren bireyler dışa dönüklük sergileyen bireylerden ortalama farklılığı açısından daha baskın olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişilik Özellikleri, Rekreasyon, Rekreatif Aktiviteler, Beden Eğitimi.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE PERSONAL FEATURES AND RECREATIVE PREFERENCES OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Hale İRKİN, Master Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Serhat ARSLAN

Sakarya University, 2021

The aim of this study is to compare the personality traits and recreational preferences of physical education teachers according to the personal characteristics of individuals. For this purpose, 402 teachers who completed their education at the School of Physical Education and Sports and worked as physical education teachers in schools participated in the research. Personal characteristics determination scale and leisure time exercise questionnaire were used in the study. First of all, validity and reliability tests were conducted to determine the sample fit of the scales and the reliability and consistency of the results. Then, frequency, variance and comparison analyzes between groups were performed for the analysis of the data. For this, MANOVA test was applied. Accordingly, personality traits explain the changes in low-intensity activities with a rate of 5.6%, while differences in moderate-intensity activities with a rate of 19.9%; It was found that it explained the changes in high-stress activities by 6.3%. In addition, open spaces were chosen the most for high-intensity activities, followed by private sports facilities and municipal sports facilities. The least preferred sports venues were found to be the sports facilities of the schools. For low-impact activity preferences, those who show extroversion; It was determined that there was a significant difference between individuals with openness, agreeableness and neuroticism. Individuals showing agreeableness were also differentiated from individuals showing openness and extroversion. For moderately demanding activities, extraversion was found to be different from those showing all other personality traits (openness, neuroticism, openness). In addition, openness was found to be the same as those with neuroticism, but different from individuals with extroversion and agreeableness, and those with neuroticism were found to be different from extroverts. In addition, it was determined that while there was a difference between extraversion, openness and agreeableness groups in recreational preferences with high exertion, they showed similar characteristics with neuroticism. In

addition, for low- and moderate-intensity activities, individuals with neuroticism were found to be more dominant than individuals with extroversion in terms of average difference.

Keywords: Personality Traits, Recreation, Recreational Activities, Physical Education

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem durumu	1
1.2. Araştırmanın amacı ve önemi.....	2
1.3. Problem cümlesi	3
1.4. Alt problemler	3
1.5. Varsayımlar	3
1.6. Sınırlılıklar.....	3
1.7. Tanımlar	3
BÖLÜM II	4
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	4
2.1. Kişilik kavramı	4
2.2. Kişiliğin temel nitelikleri.....	6
2.3. Kişiliği meydana getiren unsurlar	6
2.3.1. Genetik unsurlar	6
2.3.2. Çevresel unsurlar	7
2.3.3. Diğer unsurlar	8
2.4. Kişilik kuramları.....	9

2.4.1. Psikanalitik kuram	9
2.4.2. Davranışçı kuramlar	9
2.4.3. Bilişsel kuramlar	10
2.4.3. İnsancıl/varoluşçu kuramlar	10
2.4.4. Ayırıcı özellik kuramları	11
2.5. Beş faktör kişilik modeli	11
2.6. Beş faktör kişilik modelindeki kişilik özellikleri	13
2.6.1. Dışadönüklük	13
2.6.2. Yumuşak başlılık (Uyumluluk)	14
2.6.3. Özdenetim (sorumluluk)	14
2.6.4. Nörotizm	14
2.6.5. Deneyimlere açıklık	15
2.7. Rekreasyon	15
2.7.1. Rekreasyonun özellikleri	17
2.7.2. Rekreasyonun sınıflandırılması	17
2.7.3. Rekreasyona duyulan ihtiyacın nedenleri	18
2.7.4. Rekreasyona katılımı etkileyen faktörler	19
2.7.5. Rekreasyonun temel fonksiyonları	20
2.7.6. Rekreasyonun amaçları ve etkileri	21
2.7.7. Türkiye’de rekreasyonun gelişimi	21
2.8. Kişilik özelliklerinin rekreatif faaliyetlerin seçimi üzerindeki etkisi	24
BÖLÜM III	29
YÖNTEM	29
3.1. Araştırmanın yöntemi	29
3.2. Araştırmanın evreni ve örneklemi	29
3.3. Veri toplama araçları ve verileri toplama süreci	30

3.4. Verilerin analizi	31
3.5. Geçerlik ve güvenirlik	31
3.5.1. Geçerlik testi sonuçları	31
3.5.2. Güvenirlik analizi sonuçları	33
3.5.3. Normallik testi sonuçları	35
3.6. Araştırma hipotezleri	36
BÖLÜM IV	37
BULGULAR	37
4.1. Problem cümlesine ilişkin bulgular	37
4.2. Alt problemlere ilişkin bulgular	40
4.2.1.“Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilik özelliklerine göre tercih ettiği rekreatif aktiviteler nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular	40
4.2.2. “Beden eğitimi öğretmenlerinin en çok (ilk üç spor branşı) tercih ettiği yüksek eforlu rekreatif aktiviteleri nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular	40
4.2.3. “Beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek eforlu rekreatif aktiviteler (spor branşları) için en çok tercih ettikleri alan neresidir?” alt problemine ilişkin bulgular	41
BÖLÜM V	453
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	453
5.1. Sonuç ve tartışma	44
5.1.1. Problem cümlesine ilişkin sonuç ve tartışma	44
5.1.2. Alt problemlere ilişkin sonuç ve tartışma	45
5.1.2.1.“Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilik özelliklerine göre tercih ettiği rekreatif aktiviteler nelerdir?” alt problemine sonuç ve tartışma	45
5.1.2.2. “Beden eğitimi öğretmenlerinin en çok (ilk üç spor branşı) tercih ettiği yüksek eforlu rekreatif aktiviteleri nelerdir?” alt problemine ilişkin sonuç ve tartışma	46
5.1.2.3. “Beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek eforlu rekreatif aktiviteler (spor branşları) için en çok tercih ettikleri alan neresidir?” alt problemine ilişkin sonuç ve tartışma	47
5.2. Öneriler	47

5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler.....	47
5.2.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler.....	47
KAYNAKLAR.....	48
EKLER	55

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kişilik boyutları ve rekreasyon tercihleri.....	24
Tablo 2. Katılımcılara ait sayısal veriler	29
Tablo 3. Faktör analizi sonuçları	31
Tablo 4. İfadeler ve faktör yükleri.....	32
Tablo 5. Faktör sayısı ve açıklanan varyans oranı	33
Tablo 6. Güvenirlilik istatistikleri.....	34
Tablo 7. Normallik test sonuçları	35
Tablo 8. Tanımlayıcı özellikler	35
Tablo 9. Kovaryans matrisi eşitliğinin Box test sonuçları	36
Tablo 10. Kişilik özelliklerinin çok değişkenli test sonuçları	37
Tablo 11. Değişkenler arasındaki etkileşim sonuçları.....	38
Tablo 12. Kişilik özelliklerine göre rekreatif tercihlerin çoklu karşılaştırması.....	39
Tablo 13. Yüksek düzeyde eforlu rekreatif tercihlere ait sıklık değerleri	40
Tablo 14. Yüksek düzeyde eforlu rekreatif tercihlerin yapıldığı yerler ile ilgili sıklık değerleri.....	41
Tablo 15. Hipotez sonuçları.....	41

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem durumu

Bireylerin sahip oldukları özelliklerdeki farklılık, bireyi birey yapan unsur kendilerine özgü davranış biçimleridir. Bireylerin diğer bireylerden kendilerini ayırmalarına imkân sağlayan unsurlar onların olaylara karşı sergiledikleri davranışları, düşünce şekilleri, ortaya koydukları tutumlardır. Tam da bu noktada bireylerin kişilikleri değerlendirmeye başlanan bir kavram haline gelmektedir. Bireylerin kişilikleri onları diğer bireylerden ayıran kendilerine has bir nevi kişisel kimlikleri de diyebileceğimiz özelliklerin tümüdür (Horzum, Ayas ve Padır, 2017). Bir diğer kavram olan rekreasyon ise; yeniden tazelenme, yeniden biçimlenme, yeniden yaratma anlamına gelen ve kökenini Latince “Recreatio” kelimesinden türeten bir kelimedir (Gökçe, 2008). Rekreasyon ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Araştırmalar genel olarak rekreasyonu tanımlarken (Clayne, 1999; Karaküçük, 2001; Kelly, 1990; Mansuroğlu, 2002; Mersinli, 2009) boş zamanları değerlendirme, yapılan işlerden zevk alma, yenilenme, grubun bir üyesi olma, zevk alma gibi pek çok noktalara değinmektedir.

Bireyin davranışları üzerinde doğrudan etkileri bulunan unsurlardan biride kişiliktir. Bir başka ifadeyle bireylerin sergiledikleri davranışlar, kişiliklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin zaman içerisinde hayatlarını şekillendirmesiyle, sergiledikleri davranışlar onların toplum içerisinde bir yer sahibi olmasına ve toplumsal kişiliklerin oluşmasına sebep olur. Bu yüzden bireyin sahip olduğu kimlik özelliklerinin, toplumsal alandaki konumunun belirlenmesinde bir etmen olduğunu ifade etmek mümkündür (Kılıçlar, 2017).

Gelişen teknolojiyle ortaya çıkan endüstrileşme ve kentlerde ortaya çıkan iş olanaklarının fazlaşmasıyla köyden kente göçlerin başlamasıyla bu yaşam biçimine ayak uydurmak zorunda kalan bireyler, bu kadar baskının ortaya çıkardığı stres ve geriliminin bireyin ruhsal yaşantısındaki psikolojisini korumak açısından gerekli bir konudur. Bu psikolojik dengeyi sağlamak amacıyla bireye iş yaşantısına uygun zamanlarda kendisine ait serbest zaman imkânının sağlanması ile kurumsal yaşantıya geçilmektedir. Üretimde olumsuz bir sonuç yaşanmaması için bireyin iş ve yaşam koşullarının bireyi toplumdan soyutlandırması

endüstrileşmiş ülkeler için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçların iyileştirilmesi adına, bireyin toplumla bir bağ kurabilmesi ve kendini yenilemesi için, bireye boş zaman imkânı tanınmalıdır (Önsoy, 1984).

Rekreasyon son zamanlarda bireyin en temel ihtiyaçlarından biri haline gelmektedir. Bu gereksinim sonucunda rekreatif aktivite olan sportif aktivitelere ilgi artmaktadır. Rekreatif faaliyetler ülkelerin gelişmişlik seviyesine, sosyo-kültürel yaşantısına, iklim şartlarına göre değişmektedir. Kendisini teknolojik faaliyetlerle geliştirmiş ülkelerde yaşayan bireyler, daha çok sportif faaliyetlerin gelişmesinde katkıda bulunmaktadır (Erkal vd. 1998). Günümüze geldiğimizde spor faaliyetleri zamanımızın kültür ve refah düzeyleri yüksek bireylerin ilgilendiği sosyo-kültürel hayatın önemli bir parçası haline gelen aktivitedir. Gelişmiş toplumlarda rekreatif aktivitelerden en çok tercih edilen alanı spordur. Spor, bireylerin hayatın monotonluğundan uzaklaşmak ve boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla başvurulmuş bir araçtır. Rekreasyon ise bu faaliyet alanının toplum içerisinde yer etmesi ve yaygınlaşması için önemli bir yere sahiptir (Güngörmüş, 2006).

Bu araştırma ile beden eğitimi öğretmenlerinin serbest zamanlarını değerlendirmeleri ile kişilik özellikleri düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Kişilik faktörünün oluşmasında ve rekreatif tercihlerini seçmesindeki etkisinin, yapmış olduğu bu tercihlerin sebepleri incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın amacı ve önemi

Son yıllarda önemi gittikçe artan rekreatif etkinliklerin sosyal yaşantı, fiziksel aktivite ve gün içerisinde performans artırıcı etkileri yapılan çalışmalarla anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, beden eğitimi öğretmenlerinin yaptığı serbest zaman etkinliklerini ve fiziksel aktivite düzeylerini belirlemeyi ve elde edilen verilerin bazı değişkenlere göre değerlendirilmesini amaçlanmaktadır. Beden eğitimi öğretmenliğinin gerektirdiği görev ve sorumlulukları gerçekleştirebilmek için sahip olunması gereken bilgi, anlayış, beceri ve tutumlar diğer öğretmen gruplarından farklılık göstermektedir. Bu nedenle yapılan çalışma; beden eğitimi öğretmenlerinin yaptıkları serbest zaman etkinlikleri ve onların fiziksel aktivite düzeylerini belirlediği için önem arz etmektedir ve özel bir grup olan beden eğitimi öğretmenleri ile çalışmak kayda değer bulunmuştur.

Ayrıca bu çalışmanın, benzer çalışmalar yapacak olan diğer araştırmacılara öngörü sağlayacağı, rekreasyon ve rekreatif aktiviteler hakkındaki alan çalışmalarına katkı oluşturacağı düşünülmektedir.

1.3. Problem cümlesi

Çalışmanın problem cümlesi, 2019-2020 öğretim yılında görev yapan “beden eğitimi öğretmenlerinin kişisel özelliklerine göre rekreatif tercihleri farklılık göstermekte midir?” şeklinde belirlenmiştir.

1.4. Alt problemler

1. Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilik özelliklerine göre tercih ettiği rekreatif aktiviteler nelerdir?
2. Beden eğitimi öğretmenlerinin en çok (ilk üç spor branşı) tercih ettiği yüksek eforlu rekreatif aktiviteleri nelerdir?
3. Beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek eforlu rekreatif aktiviteler (spor branşları) için en çok tercih ettikleri alan neresidir?”

1.5. Varsayımlar

Araştırmada ulaşılan örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeklere beden eğitimi öğretmenlerinin içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma, 2019-2020 yıllarında Marmara Bölgesi’nde beden eğitimi öğretmenliği yapan 214 kadın ve 188 erkek olmak üzere toplam 402 gönüllü katılımcı ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Beden eğitimi öğretmenleri: Üniversitelerin beden eğitimi öğretmenliği ve beden eğitimi spor yüksekokulu bölümlerinden mezun bireyler.

Kişilik özellikleri: Beden eğitimi derslerini yürüten eğitimcilerin kişisel özellikleri.

Rekreatif tercihler: Yenilenme, yeniden yaratılma veya yeniden yapılanma faaliyetleri.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kişilik kavramı

Bireylerin diğer bireylerden kendilerini ayırmalarına imkan sağlayan unsurlar onların olaylara karşı sergiledikleri davranışları, düşünce şekilleri, ortaya koydukları tutumlardır. Bireylerin kişilikleri, onları diğer bireylerden ayıran kimliklerini oluşturan ayırıcı özellikleridir (Horzum, Ayas ve Padır 2017). Kişilik teriminin doğuşu, eski Yunanca'daki "persona" kelimesine dayanmaktadır. Bu kavram Antik Çağ döneminde aktörlerinin giydikleri maskenin adını ifade etmekteydi (İnanç ve Yerlikaya, 2012: 71). Dinamik bir yapı içinde bireyin psikolojik ve fiziksel varlığı ile kendi evresine uyumlu hale gelmesine karar veren kişilik mekanizması, tarihsel sürecinde birçok araştırmacı tarafından çok yönlü şekilde ele alınmıştır (Allport, 1936). McCrea ve Costa (1989) kişiliği "duygu, düşünce ve davranışların ortaya konması sürecinde ortaya çıkan bireysel farklılıkların ortaya koyduğu ve bireylerin kararlı davranış sergiledikleri bir psikolojik yapı" şeklinde ifade etmişlerdir. Bu araştırmacılar kişilik kavramına değinirken bireydeki kararlılık özelliğine değinmiş ve burada bireyin kişiliğinin sağlam temeller üzerinde durulmasına ve bunun devamlılığının önemine değinmişlerdir. Cüceloğlu (1991: 404) ise bireyin çevresiyle kurduğu diğer bireylerden farklı olan, tutarlı ve yapılaşmış ilişki biçiminde genel bir ifade şeklinde açıklamıştır. Robbins ve Judge (2012)' a göre ise bireyin kişiliğinin reaksiyonun bir unsuru olduğunu belirtmektedir. Araştırmacılar birey çevresinde olan olaylara ve kişilere tepki göstererek aynı zamanda çevresiyle iletişim kurmaya başlamaktadır. Bu da bireylerde oluşan kişiliğin aslında iletişim mekanizması haline geldiğini ifade etmektedirler. Bu söylemler kapsamında bireyler kişiliği ile toplumla iletişime geçmekte ya toplum tarafından kabul edilmekte ya da tam tersi olarak reddedilmektedir. Bu söylemlerde yola çıkarak kişilik, "bireyin dünyadaki varlığının ve bu varlığın niteliklerinin belirleyicisi olarak değerlendirilebilecek kavram"dır. Bir başka deyişle kişilik " bireyin yerleşik hale gelen, birey kendisini ifade etmese bile daha önceki süreçte bilinen ve onun çevresi tarafından, belirli bir karakter ekseninde değerlendirilmesine imkân sağlayan unsurların bütünüdür". Bireyin kişilik özellikleri onun dünyaya geldiği ilk andan ortaya çıkan ve daha sonra toplumdan, çevresinden, okuyarak, görerek ya da yaşayarak deneyimlemesi tarafından elde

edilebilecek ya da doğuştan gelen özelliklerin geliştirilmesiyle elde edilen bir kavramdır. (Şencan, 2016). Literatürde kişilik değerlendirilmesi ele alınırken bu olgunun kavramsal bir hale gelmesi için araştırmacıların pek çok sorunu tespit etmeleri ve bireylerin hepsinde farklı bir psikolojik yapı olmasından dolayı net bir söylem ifade edememesi yönündedir. Psikologlar ve araştırmacılar arasında kişilik kavramı ile ilgili bir anlaşmazlık söz konusudur. Luthans (2010)' a göre kişilik kavramını araştırmacılar bireyin şahsına ait özelliklerinden yararlanırken, psikologlar ise araştırmacıların bu kabullerinin yetersiz kalacağına ve bireyler hakkında ayrıntılı bilgilere ihtiyaç duyulması gerektiğini savunmaktadırlar (Özsoy ve Yıldız 2013). Kişiliğin bazı kavramlaşmış söylemlerinde ise bireyin dünyaya geldiği toplumun ortaya çıkardığı özelliklerin bütünüdür şeklinde ifade edilmektedir. Bu ifadelerden sonra bireyin kişilik özelliklerinin bireyin doğumundan sonra kazandığı deneyimlerden elde ettiği kadar gen havuzunun bireye sağladığı imkânlar dâhilin de olduğuna dair bir karşıt görüş söz konusudur (Özdemir, 2012). Bu karşıt görüşler sadece birkaç araştırmacı arasında değil literatür taraması yapıldığında araştırmacıların genelinde bu tip bir görüşün söz konusu olduğu görülmektedir. Araştırmacıların bir kısmı bireyin dünyaya geldikten sonra deneyimlerinden elde ettiği kazanımların kişiliğinde görünürken, araştırmacıların bir diğer kısmı ise genetik faktörlerin bireyin kişilik özelliklerini belirlemede etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu karşıt söylemler doğrultusunda kişilik hakkında yapılan çalışmalarda net bir ifadenin, tanımın bulunması söz konusu değildir. Literatürdeki genel söylemlerin kişilik tanımında daha aktif bir rol oynadığı görülmektedir. Getzels (1955)' e göre ise kişilik hakkında yapılan tüm ifadeleri ele alarak kişiliği üç bölüme ayırmıştır.

Davranışsal tanımlama; kişilik, “insanın kendine özgü ve az çok her zaman gözlenebilen davranış ve alışkanlıkların tümü” şeklindeki ifadedir. Davranışçı psikologlardan Watson'a göre kişilik, “insanın alışkanlıklarının ya da alışkanlık sistemlerinin toplamıdır. Sosyal uyarıcı olarak kişilik, insanın toplumda oynadığı çeşitli roller ve bu rollerin başkaları üzerinde bıraktığı etkilerin tümü” dür (Biçer 2011).

Derinlik psikologlarına göre kişilik, insanın ruhsal kimliğindeki dinamik güçlerin kendine has özellikleri ile açıklanabilir. Bireyin hayatını idame ettirirken yapmış olduğu tüm eylemlerin bireyin bir takım iç etmenlerden ileri gelmektedir. Allport (1937) çalışmasında, “kişiliğin insanın çevresine, kendine özgü ve tek olarak tanımlanabilecek uyumunu sağlayan psikolojik sistemlerin, bireyin içinde oluşturdukları dinamik örgüt” tür ifadesini

kullanılmaktadır. Fakat tüm bu ifadelerin özerinde psikologlar, kişiliğin bireyin kendine özgü ve ayırıcı davranışlarının bütünü olarak tanımlarlar (Biçer 2011).

2.2. Kişiliğin temel nitelikleri

Bireyin davranışları üzerinde doğrudan etkileri bulunan unsurlardan biride kişiliktir. Bir başka ifadeyle bireylerin sergiledikleri davranışlar, kişiliklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin zaman içerisinde hayatlarını şekillendirmesiyle, sergiledikleri davranışlar onların toplum içerisinde bir yer sahibi olmasına ve toplumsal kişiliklerin oluşmasına sebep olur. Bu yüzden bireyin sahip olduğu kimlik özelliklerinin, toplumsal alandaki konumunun belirlenmesinde bir etmen olduğunu ifade etmek mümkündür (Kılıçlar vd. 2017). Bireyin zaman içerisinde edindiği deneyimler sonucunda bireyin ilk anda sahip olduğu kişilik yapısının değişmemesi, kendini ilk zamanlardaki gibi muhafaza etmesi kişiliğin en önemli özelliğidir. Kişiliğin diğer bireylerden kendini bu şekilde ayıran özelliği, kendi kişiliğine benzeyen bireylerin birbirlerine daha yakın olmasını ve yakın ilişkiler yaşamasını da güçlendirir. Bu ifadeler çerçevesinde kişilik kavramının, bireyler arasındaki iletişimi sağlamak ve onlarla etkileşim aracı olması mümkündür. Araştırmacıların yaptıkları çalışmalar sonucunda; kişilik özellikleri, ruhsal, bedensel, sosyolojik özelliklerin bütünüdür. Bireyin sahip olduğu tüm bedensel özellikler, ruhsal yaklaşımlar, içgüdüler, sosyal eğilimler bireyin kişilik özelliklerinin bütünüdür (Soysal, 2008). Bireyin hayatı içerisinde kişilik faktörünün hayatındaki neredeyse tüm olaylar üzerinde etkili ve belirleyici olduğu görülmektedir. Kişilik bireyin topluma tanınmasında, kendini topluma ifade etmesinde ve yer edinmesinde, bireyin farkında olduğu ya da olmadığı tüm hareketlerinde kişiliğin önemli bir etkisi vardır.

2.3. Kişiliği meydana getiren unsurlar

2.3.1. Genetik unsurlar

Bireyin doğumdan kendi benliğinin farkına vardığı andan itibaren doğuştan gelen ya da sonradan kazandığı faktörlerin yaşantısını etkilemesi kişiliğini tanıması ve bu hususu değerlendirmesi konusundan oldukça önemlidir. Kişinin genetik unsurlarının kişinin sonraki yaşantısını oldukça etkilediği de bilim insanları tarafından araştırılmalar yapılmaktadır. Bilim insanları bu hususa dikkat çekerken bireyin gen havuzunun önemli olduğu ve bireyin kişiliğini tam olarak anlamak için atalarından gelen genlere de bakılması gerekmektedir. (Saritaş 1997).

Bireyin kişilik özellikleri değerlendirilmek adına teknolojinin her geçen gün gelişmesi bilim adına da çok büyük katkılar sağlamaktadır. Verilere göre, kişilerin gen havuzlarının haritası çıkarılırken, bireylerin atalarından gelen genlerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Kişilerin gen haritalarının çıkması sonucunda yaşantılarında sağladığı davranışların ve tutumları anlamlı bir yargıya bağlamamızı kolaylaştırmaktadır. Bunlar sonucunda elde edilen veriler ışığında, bireyin kişiliğindeki bilgilerin geçmişin bulgularıyla detaylıca irdelebilir (Cura ve Çankaya, 2017).

Bireylerin kişilik özelliklerinin incelenmesi sadece konar-geçer varsayımlarla değil bilgi ve teknolojiyle desteklenmesi önemlidir. Olumlu gen özelliklerinin nesiller arasında geçebildiği gibi bunun tam tersi durumu yani olumsuz gen havuzunda nesiller arası geçiş yapması mümkündür. Bu bilgiler doğrultusunda kişilik bozukluğu da genetik açıdan nesilden nesile geçmesi muhtemel olasılıklar içerisinde (Arısoy, 2004).

2.3.2 Çevresel unsurlar

Bireyin kişilik özellikleri genetik olarak nesiller arası geçiş yapabileceği gibi, doğduğu coğrafya, aile yapısı, bireyin sosyal yaşantısı, eğitim durumu gibi faktörlerde bireyin kişilik özellikleri konusunda oldukça etkilidir. Kişinin doğumundan kendi benliği oluşuncaya kadar yaşadığı süreçte aileyle başlayan bu süreç çerçevesinde daha sonra okul hayatı, iş yaşantısı kendi kişisel ve sosyal yaşantısı da kişinin olaylara, durumlara, sonuçlara verdikleri davranışlar ya da verilen davranışlarla kişiliklerini etkilemektedir (Taşdemir, Keskin ve Aktekin, 2016).

Araştırmacılardan bazıları sosyal çevrenin, genetik unsurlar kadar bireyin kişilik özelliklerini etkilediği konusunda yoğunlaşmaktadırlar (Alan ve Baykal 2018). Birey doğumundan itibaren çevresel hususlar nedeniyle bir kimliğe bürünmektedir, birey kendi bilincine vardıktan sonra her ne kadar bu kimliği değiştirmek istese de önceki kazanımlardan dolayı bir kimliğe ister istemez bürünmüştür. Bireyin yaşadığı sosyal çevre bireyin sadece kişiliğinin gelişmesine ya da değişmesine neden olmakla birlikte mizacında yaşadığı çevreye göre şekillenmesine yol açmaktadır (Taşdemir, Keskin ve Aktekin, 2016).

Bireyin sadece bulunduğu aile, okul ya da iş yaşantısı değil bulunduğu coğrafyadaki inandığı değerler de bireyin kişilik özelliklerini oldukça etkisi altına almaktadır. Tüm bu yaşanalar sonucunda birey toplumun kendisine dayattığı tüm o çevresel faktörler sonucunda istemli ya da istemsiz olmakla birlikte kişiliği değişmesinde etkili olmaktadır.

Birey kendi kişiliğini kendi oluşturmak istese bile doğuştan gelen çevresel hususlar sonucunda o çevrenin getirdiği karakter özelliğine bürünmeye başlaması ihtimaller dâhilindedir (Hazar, 2006).

2.3.3. Diğer unsurlar

Bireyin kişiliğini etkileyen faktörler sadece genetik hususlardan gelen ya da bulunduğu sosyal çevrenin etkisiyle yaşadığı kazanımlar değil başka bir takım etkiler sonunda da kişilikleri etkilenmektedir. Bunların başında huy ve karakter gelmektedir. Huy ve karakterin oluşması için bireyin pek çok unsurun kişiliğinde bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Huy, psikolojik olarak kişinin genetik faktörleri arasındaki özelliklerini büyük ölçüde kapsar. Bireyin doğumdan sonra edindiği ve sonraki zamanlarda değişen özellikler ise karakter olarak adlandırılmaktadır. Tüm bu genetik, çevresel ve sonradan edinilen unsurlar sonucunda bireyin kişiliği oluşmaktadır (Sayın ve Aslan 2005). Bu unsurlar dışında da bireyin kişiliğinin oluşmasında mizacında yeri büyüktür. Mizaç bireyin fiziksel özellikleri dışında duygusal özelliklerinin daha baskın olduğu konuları etkilemektedir. Bir başka deyişle mizaç, bireyin duygusal, psikolojik, ruhsal manadaki yapısının genelini anlatmaktadır. Bunca faktörün bireyin kişiliğinin oluşmasında ana faktördür diye bir kanıya varmamız kesinlikle yanlış sonuçlar doğurur. Çünkü birey her nerde yaşarsa ne şartlarda hayatını idame ettirse ya da nasıl bir eğitim almış olursa olsun bu faktörlerin tümü bireyin kişiliğinin oluşmasında sadece destekleyici bir faktör olmanın önüne geçememekte, doğrudan ana faktör diyememekteyiz. Bireyin duygusal, psikolojik ya da ruhsal anlamda yaşadığı olaylar, olgular ya da düşünce yapısının duygusallığına sınırlandırma getirmesiyle beraber, bireyin kişiliğinde de oldukça etkili olan mizaç yapısının da buna göre değişeceği yani bireyin kişiliğinin değişeceği öngörülmektedir (Arkar 2005).

Bireyin tüm bu faktörlerle birlikte bir etken olan yetenekte kişilik özelliklerini etkileyen etmenlerden biridir. Bireyin çevresindeki herhangi bir konuya normal potansiyelinin dışında ve daha yatkın olması bireyin o olaya olan yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bilim adamlarının yaptığı çalışmalar sonucunda bireyin bir konuya olan yeteneğinin o konuda kişiliğinin şekillenmesine ve değişmesine yol açtığı ortaya çıkmaktadır. Yeteneğin doğrudan bir etkisi olduğu söylenemese de uzun zaman bireyin o uğraşa maruz kalması sonucunda sonradan edinilen kazanım olduğu dile getirilebilir. Bu kavramlar üzerine yapılan testler sonucunda yeteneğin bireyin kişilik özellikleri konusunda ne denli etkili olduğu ve nasıl etkilediği konusunda çalışmalara devam edilmektedir (Günay ve Çarıkçı 2019).

2.4. Kişilik kuramları

2.4.1. Psikanalitik kuram

Bireyin genele düşünce yapısı ve sahip olduğu tüm nitelikleri bir bütün halinde inceleyen psikanalitik kuramdır. Bu kuramın gelişmesinde katkısı olan Sigmund Freud psikolojinin sahip olduğu en önemli isimlerden biri hatta en başında gelen isimdir (Gündoğdu, 2016).

Sigmund Freud’a göre, bireyin kişiliğinin derinliklerine inmek için insanın benliğinin sınırlarına ayrıntılı bir şekilde araştırılması gerektiğini ispatlamaktadır. Bu kuramın ana felsefesi ise bireyin kişiliğinin çok sayıda basamakların bir araya gelmesiyle meydana geldiği ve bu basamakların hepsinin unsur ve değerlerinin bireyin kişiliğinin oluşumunu sağlamaktadır (Gündoğdu, 2016).

Sigmund Freud kuramlarında bireyin kişiliğine etki eden bilinç, bilinç altı, bilinç dışı, ego, süper ego, id olarak altı farklı unsurun olduğuna değinmektedir (Tuzcuoğlu, 1995). Buna göre bireyin kimliğinin şekillendirilmesinde zihinsel ve ruhsal yaşantısının etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu gözlemler çerçevesinde birey, duygu, düşünce, yaşantısına olumlu veya olumsuz bir şekilde bile olsa bu kuramlar çerçevesinde şekil vermektedirler. Bireyler bu durumu bilinçli bir şekilde yapsalar bile kimi zaman olayların hiç bilincinde olmadan da gerçekleşmesi söz konusudur (Tuzcuoğlu, 1995).

2.4.2. Davranışçı kuramlar

Bireyin değişen bir sistem içerisinde eylemlerinin ve davranışlarının belirli olgular içerisinde öğrenme, yaşama gibi eylemlerin gözlemlenmesi davranışçı kuram olarak adlandırılmaktadır. Bireyin günlük yaptığı davranışlar fark etmeksizin olumlu ya da olumsuz bir şekilde bireyin kişiliğini doğrudan etkileyen bir faktör haline gelmektedir. Davranışçı kuramları araştırırken ya da incelerken bireyin koşullandırma ve uygulama süreçlerinin de değerlendirilmeye alınması gözden kaçırılmamalıdır (Bayrakçı, 2007). Bireyin kişiliğinin onun öğrenmesinde ne kadar etkili olduğu da bu kuramı savunan araştırmacıların üzerine odaklandığı konulardan biridir. Bu öğrenme eylemi sanıldığı gibi üzerine çalışılan konular olmak zorunda olamayan her gün farkına varmadan karşılaştığı ve bunları öğrendiği konuların davranışlar üzerinde etkisinin kişiliğe yansması şeklinde görülmektedir. (MEGEP, 2011).

2.4.3.Bilişsel kuramlar

Bireyin öğrenme davranışı anlık olması değil sürekli tekrarlı olması bilişsel kişilik kuramında önemli hususlardan biridir. Bu öğrenme konusu bireyin hayatı boyunca gerçekleşen ve kişiliklerini etkileyen bir eylemdir. Bu öğrenme süre kişilerin yaşadıkları olaylara karşı gösterdikleri tutumları analiz ederek, tepki vermesi şeklinde ifade edilebilmektedir (Kol, 2011).

Bu kuramın en önemli temsilcisi Albert Bandura'dır. Bandura (1977)' ya göre bireylerin çevrelerinde olup bitenleri detaylı bir şekilde incelemesi hayatlarının sadece bir döneminde değil tüm hayatı boyunca gerçekleşen bir eylemdir. İnsanların yaşadığı deneyimler, onların hayata daha kolay enpoze olmalarını sağlayan, hayatlarını kolaylaştıran eylemlerdir (Özmenteş ve Adızel, 2017).

2.4.3. İnsancıl/varoluşçu kuramlar

Maslow, kuramlar içinde ön plana çıktığı kuram çeşidi ise insancıl kuramlardır. Maslow (1970)' un fikir akımıyla birlikte daha önceki yıllarda öne sürülen kuramlardan daha farklı bir yaklaşım benimseyerek, bireyin kişilik özellikleriyle kendini gerçekleştirme yaklaşımını harmanlayarak aşağıda belirtilen özelliklerini sıralamıştır (Kuzgun, 1972). Bunlar gerçeği olduğu gibi algılayabilme, içten geldiği gibi davranabilme, probleme dönük olmak, kendine yeterli olma, çevreden bağımsız olma, takdir edebilmedir.

İnsancıl kişilik kuramı, insani bir nesneden ziyade varoluşun temel unsuru olduğundan, daha çok insanın değerlerinin yüksek nitelikte ve ütöpik unsurlara bağlı olarak değerlendirilen bir yaklaşım şeklidir. Kişiliğin oluşum süresi boyunca insan, hayatını idame ettirebilmek için kendinin doğumdan ve sonradan gelen özellikleridir. Süreç boyunca bireylerden bazıları için olumlu ilerlerken kimi bireyler içinde olumsuzdur. Tüm bu süreç yaşanırken bireyin unutmaması gereken bazı şeyler mevcuttur; bunlar bireyin sorumluluklarını yerine getirmesi ve bu bilinci devam ettirmeleridir (Koçak ve Gökler, 2008).

İnsancıl kuramın bir diğer en önemli temsilcilerinden biri olan Heidegger'in insanı varoluş hakkındaki düşüncesi ise, bireyin doğumdan sonraki yaşantısının kendi kişiliğini oluşturduğu şeklindedir. Bu düşüncelerin çerçevesinde insan, genel olarak var olmanın bilinde ve bu var oluşun nedenlerini kısmi olarak bilmektedir. Bu bilinç, bireyin kendi kararlarını, kendi düşüncelerini kendilerinin karar verdiği, belirli yaşlardan itibaren bireyin kendi kişilik özelliklerini kendinin geliştirebileceği anlamına gelmektedirler. Birey kendi bilincinin oluşmasından sonra neyin iyi neyin kötü olduğunu ayırt edebilecek ve kendisi için

doğru ve yanlış kararlar verebilecektir. Bu da bireyin kişiliğinin gelişmesinde önemli bir etkindir (Topses, 2012).

2.4.4. Ayırıcı özellik kuramları

Ayırıcı özellik kuramının kurucusu ve önemli temsilcilerinden olan Gordon W. Allport ise kuramı ifade ederken, bireyin diğer bireylerden farklarını ve bireyin kendine ait özellikleri göstermek adına ayırt edici özellik kuramıyla ifade etmek amacıyla ortaya koymaktadır (Kılıçlar, 2017).

Allport’a göre, bireylerin başka bireylerden kişilik özelliklerine göre çeşitli farklılıklarının olduğunu ve bireylerdeki bu kişilik farklılıklarının bireyden bireye değişiklikler gösterdiğini söylemektedir. Kuramdaki bu ifadelerden yola çıkarak, beş faktör kişilik modeli denilen bir kavramın önü açılmaktadır. bireyin kişiliğindeki olgular, onların kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmakta ve bireyler benzer özelliklere sahip olmalarının dışında kişilik olarak birbirlerinden ayrılmaktadırlar (Kılıçlar, 2017).

Allport’un bakış açısından bireyin sahip olduğu kişilik, diğer bireyler arasındaki farkın en belirgin özelliklerinden biridir. Allport, kişiliğin tanımını yaparken “bir bireyin belirgin davranışını ve düşüncelerini belirleyen ve bireyin içinde yer alan psikofiziksel sistemlerin dinamik örgütlenmesidir” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur (Yıldızoğlu, 2013).

Tüm bu süreçlerle birlikte bir değerlendirmeye varıldığında bireyin yalnızca psikolojisinin iyi olmasıyla birlikte fizyolojik yapısının da iyi olması gerektiğini dile getirmektedir (Yıldızoğlu, 2013).

Ayırıştırıcı özellik kuramının ortaya koyduğu bir diğer ifadeye göre, bireyin kişisel özelliklerinin ne kadar sürede kazanılacağı ve bunu ne kadar süre yaşayacağı bunun yoğunluk derecesiyle bir ayrıma gidilmektedir. Bu ayrımlar neticesinde, bireyin huy, karakteri, mizacı vb. özellikleri bireyin kişiliği hakkında büyük bir fikir vermektedir. Bu konu üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda bahsedilen bulgular, bireyin kişiliklerinin diğerlerinden farklı olmasından dolayı bireyin diğer bireyler arasında ayırt edilmesinde oldukça yaralı olduğu söylenmektedir. Allport’un bu kuram yaklaşımlarının sonucunda sunduğu fikirlerin geniş çaplı değerlendirilme yapmaktadırlar (Aydın ve Özel, 2017).

2.5. Beş faktör kişilik modeli

Bireylerin kişilikleri hakkında yapılan araştırmalar sonucunda, bu araştırmaya destek veren pek çok araştırmacının, kendi düşünce çerçevesinde beyan ettikleri pek çok farklı

değerlendirme şekilleri ortaya koymaktadırlar. Bu değerlendirmeler, araştırmacının kendi hayatında sahip olduğu deneyim ve tecrübeleri kapsamanın yanı sıra bireyin önerilerine de yer verildiği gözlemlenmiştir. Bir çok kuram arasında diğer konular arasında en çok kendini belirten kuram ise, beş faktör kişilik modeli'dir. Bu model kapsamında, amaçlanana kısım ise var olan çok farkı kişilik özelliklerini kendi arasında sınıflandırarak bir araya getirilmesi ve bu şekilde değerlendirilmesidir. Beş faktör kişilik modeli diğer modellerden üstün yanı ise bireylerin kişilik özelliklerini ve bu özelliklere göre davranışlarını kendi kategorilerin de sistematik bir biçimde değerlendirmeleridir. Bu modelin diğer modellerden farkı ise dil hipotezine dayanmasıdır. Bu hipotezin temeli ise, bireysel farklılıkların sözcükler vasıtasıyla yansıtacağı ve bu sözcüklerle bireyin sınıflama oluşturulabilmesidir (Horzum, Ayas ve Padır, 2017).

Kişilik kavramı ile ilgili çalışmalar yapan birçok bilim adamı, kişiliği farklı açılardan ele alarak kişilik teorileri geliştirmiştir (Kabakulak, 2018: 4). Söz konusu teoriler, kişilik unsurlarının daha iyi anlaşılması için modellenmiştir. Bunlardan biri, kişilik özelliklerinin boyutlarının tespit edilmesini sağlayan "beş faktör kişilik modeli"dir (Goldberg, 1981). Kişilik üzerine birçok model geliştirilse de beş faktör kişilik modeli, daha güvenilir olması ve bilimsel kanıtlara dayanması nedeni ile daha geçerli kabul edilmiştir (Hough ve Ones, 2001: 236). Bu kişilik modelini oluşturan ana başlıklar ise dışa dönüklük, açıklık, nevrotiklik (duygusallık), geçimlilik ve sorumluluktan oluşmaktadır. Goldberg (1981) tarafından geliştirilen bu boyutlar ise şu şekilde detaylandırılmıştır (Somer ve Goldberg, 1999):

Dışa dönüklük; cana yakınlık, enerjik ve neşeli olma, heyecanlılık ve baskınlık şeklinde kendini belli ederken açıklık; yaratıcılık, analitik düşünme yeteneğine sahip olma, farklı görüşlere açıklık ve duyarlılık özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Duygusallık ise rahat, özgüvenli, sabırlı, eleştiriye açık olma nitelikleri ile strese karşı toleranslı olmayı da barındırmaktadır. Bunun yanı sıra, geçimlilik; alçak gönüllülük, iş birliğine inanma, samimiyet, anlayışlılık davranışlarını göstermektedir. Son olarak sorumluluk faktörü ise sistemli, azimli, başarıma eğilimi yüksek kişilik özellikleri ile farkedilirken hırslı ve titizliliği de beraberinde taşımaktadır. Beş faktör kişilik modelinin diğer modellerden farkı, insanların arasındaki farkların herhangi bir etnik kökene, yaşayış şekline, dini semboller gibi unsurlara dayandırmadan bireylerin kendi seçimlerine göre ortaya çıktığını ortaya koyan alışlagelmemiş bir yöntem olmasıdır. Burada amaç, bireylerin sosyal yaşantılarını bertaraf ederek sadece psikolojik yaşantılarına odaklanarak kişiliklerini şekillendirmektir (Merdan, 2013).

Goldberg' e göre beş faktör kişilik modeli gelişiminde ortaya çıkan iki unsur bu modeli diğer teorilerden ayırmaktadır. Bunlar; modeldeki kişilik tanımlarının olumsuz niteliklerle karşılaştığında zaman içerisinde bu olguları benimseyip psikolojisini bozarak çeşitli psikolojik rahatsızlıklara yol açabileceği ve modeldeki kişilik özelliklerinin bireyin içinde bulunduğu toplum şartlarına göre değişiklik gösterebileceği şeklindedir (Tatlilioğlu, 2014). Beş faktör kişilik modelinin en çok kullanıldığı bir diğer alan ise psikoloji ve sosyoloji alanlarıdır. Beş faktör kişilik modelinde bireylerin hem psikolojik hem de sosyolojik olarak kişiliklerinin incelenmesi bu kuramın yaygın kullanım alanı olmasını sağlamıştır. Robbins ve Judge (2013)' a göre bu modelin bireylerin kişiliklerinde yer alan duygu ve düşüncelerine bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Modelin bu denli bilgi içermesi de birey ya da toplumu hakkında pek çok bilgi edinilmesine olanak vermiştir (Karabatak, 2019).

2.6. Beş faktör kişilik modelindeki kişilik özellikleri

Beş faktör kişilik modeli zaman içinde gelişimi ile bireylerin kişilik özelliklerinin ilk zamankinden daha fazla öne çıkarıldığı gözlemlenmektedir. Bireylerin kişilik modellerinin oluşturulmasında bazı kişilik özellikleri belirleyici rol üstlenmektedir. McRea ve Costa (2003) ve Burger (2006)' a göre bu model son halini almakta ve kendi içinde dışadönüklük, yumuşak başlılık, özdenetim, nörotizm ve deneyime açıklık olarak sınıflandırılmaktadır (Apan ve Ercan, 2017).

2.6.1. Dışadönüklük

Beş faktör kişilik modelinin ilk sınıflandırılması olan dışadönüklük kriteri bireyin kişiliğinde fiziksel ve ruhsal olarak gözlemlenmektedir. Bu bilgiler ışığında dışadönük bireylerin genel özellikleri, sıcak kanlı, sosyalleşmeye yatkın, sevecen ve duygularını jest ve mimikleriyle belli edebilen kişiler olmasıdır. Dışadönük bireyler çevreleriyle ilişki kurmaları diğer bireylere göre daha kolaydır. Bu durumun tam tersi olan içekapanık bireylerde ise çevreleriyle iletişim kurmakta ve yakınlaşmada zorluklar yaşamaktadırlar. 2006 yılında Burger adlı araştırmacının dışa dönük bireylerin, içe kapanık bireylere göre daha fazla arkadaş edinmeye ve aktif bir yaşantı göstermeye meyilli olduğunu ortaya koymuştur (Horzum, Ayas ve Padır, 2017). Dışadönük bireyler çevrelerine kendilerini anlatırken herhangi bir sıkıntı yaşamamakla birlikte sözlü, yazılı ve görsel olarak da kendilerini ifade etmede nettirler. Dışadönük bireylerdeki bu hal onların diğer bireylere de katkı sağlamalarına ve çevrelerindeki bireylerle daha yakın bağlar kurmalarına yol açar (Apan ve Ercan, 2017).

2.6.2. Yumuşak başlılık (Uyumluluk)

Beş faktör kişilik modelinin bir diğer alt başlığı olan yumuşak başlılık, bireylerin ahlaki değerleri üzerinde duran bir yaklaşım şeklidir. Bu yaklaşım biçimi bireylerin çevreleriyle olan ilişkilerindeki ön planda olan davranışlarındaki niyete bakmaktadır. Bu tip bireylerdeki o dürüst, uysal, uyumlu ve mümkün olduğunca, kendilerinin olduğu kadar çevrelerinin de iyiliğini düşünen bireyler olmaktadır. Yumuşak başlılık kişilik özelliğine sahip bireyler, çözüm odaklı yaklaşımlar sergileyen, sakin ve gergin olmayan kişilerdir. Bireylerin diğer bireylere olan bu yaklaşım şekli, diğer bireylerle olan ilişkilerinde daha ılımlı ve rahatlatıcı bir özellik göstermektedir (Tatar vd., 2014). Bu özelliğe sahip bireylerin kişilikleri, bireylerin olgunluk evrelerinin aksine çocukluk dönemlerinde ilk adımları atılmaya başlanmış ve birey bu kişilik özelliğini yaşamının bir parçası olarak benimsemeye başlamıştır. Bu fikrin aksini belirten psikolojik araştırmalara göre, birey bu kişilik özelliklerini erken yaşlarda değil, ilerleyen yaşlarında edinmekte ve bu davranışlar bundan sonraki yaşamında belirleyici etkiye sahip olmaktadır. Bireylerin bu yumuşak başlı davranışları sonucu çevrelerindeki bireylerle iyi anlaşmakta ve bu durum sonucunda çevrelerinde sözü dinlenen ve saygı gören bireyler haline gelmektedirler (Bayat, 2019) .

2.6.3. Özdenetim (sorumluluk)

Bireyin kendini değişen durumlar ve şartlarda kendi kontrollerini ellerinde tutmaları bireyin özdenetimi kişiliğinde olması gereken en önemli unsurun başında gelmektedir. Bireyin özdenetiminin kontrolünde olması belki de gergin, kızgın ve sıkıntılı anlarında birey için çok fazla önem kazanmakta ve bu kazanım bireyin kendini psikolojiksel ve fiziksel kontrol mekanizmasını geliştirmesiyle alakalıdır. Özdenetimi yüksek olan bireyler, sorunlarla karşılaştıklarında olayları ayrıntılı bir şekilde değerlendirip sonuç odaklı çalışırlar (Horzum, Ayas ve Padır, 2017). Özdenetim (sorumluluk) sahibi bireyler için düzen en önemli unsurdan biridir. Düzen sahibi bireyler ise kendilerinden beklenen ve istenen tüm sorumlulukları yerine getirmede kendi düzenleri içinde yerine getirmektedirler. Bireyin bu süre içerisindeki bireyin düzen şeklindeki uyumun sağlanmasında gösterilen sabır, özdenetimi hayatının odak noktasına koyan bireyler için altın niteliğindeki bir davranıştır (Apan ve Ercan, 2017).

2.6.4. Nörotizm

Nörotizm bireyin ruhsal durumundaki duygusal dengesizlik ve tutarsızlık olarak tanımlanabilir ve birey hayatı boyunca bu duygusal dengesizlik ve tutarsızlıkları dengelemek

amacı gütmektedir. Nörotizm sorunu yaşayan bireyler bu süreç içerisinde, hayatları boyunca güven, inandırıcılık, tutarlılık, hayatında standart süreçlerin işleyişi gibi pek çok davranış biçimini hayatına empoze edememektedir. Nörotizm'e sahip bireyler, diğer bireylerle sağlıklı iletişim kuramamakla beraber toplumdan kendilerini soyutlamak zorunda kalmaktadırlar. Gerçekçilikten uzak, kendisini tam olarak ifade edemeyen bireylerin içerisinde bulunan nörotizm grubu, bu konu üzerinde çalışan araştırmacılar için de oldukça zordur (Tatar vd., 2014). Hayatlarının hemen hemen tüm dönemlerinde özgüven düşüklüğü ve çekingen olma sorunu yaşayan kişilerdir. Bu bireyler; yaşamları boyunca huzurlu, rahat ve başarılı davranmakta zorluklar yaşamaktadırlar. Birey toplumla anlaşma konusunda yaşadığı sorunlar beklide birey için en zorlu olanlardır ve genellikle bu sorunu yaşayan bireyler toplumla uyumsuzluk içerisinde ve ablaşma sorunu yaşamaktadırlar. Nörotizm sorunu yaşayan bireylerin kendilerini toplumdan izole etmeleriyle birlikte yalnızlaşmaları kaçınılmaz bir sonudur. Bireyin bu şekilde yalnız kalması onun kendine olan güvenini kaybetmesine kendini ifade etmesinde zorluk yaşamasına neden olur (Bayat, 2019).

2.6.5. Deneyimlere açıklık

Beş faktör kişilik modelindeki bir diğer hususta, bireylerin deneyimlere açık olmasıdır ve bu niteliğe sahip bireyler; yeniliklere açık, farklı konularda kendilerini geliştiren, öğrenmek ve keşfetmek hayatında önemli yer alan kişilerdir. Bu bireylerin hemen hemen hepsi farklı sanatsal anlamlarda kendilerini geliştirmiş entelektüel, bilgili ve öğrenme konusunu hayatının temeli olan bireylerdir. Bu bireylerin bir diğer özellikleri ise analitik düşünce yapısına sahip olmalarıdır. Bireyler değişen ortam ve durumlara göre geniş bir çerçeveden değerlendirme ve bu değerlendirme kapsamında buna uygun davranış biçimi sergilemektedir (Apan ve Ercan, 2017). Bu bireyler, sıradan, kalıplaşmış, düşünceleri benimsememekle birlikte kendi yaşadığı deneyim ve tecrübelerle hayatlarına yön vermektedirler. Bireyler bu düşünce ve davranışlar neticesinde sürekli kendilerini yenilemekte ve olaylara her yönden bakabilmektedirler. Bu sayede çevrelerinde olan insanların durumlarını düşünceleri ve davranışlarını yargılamadan dinleyecekleri için diğer bireylerin kendilerine daha yakın davranmaları kaçınılmazdır. (Horzum, Ayas ve Padır, 2017).

2.7. Rekreasyon

Rekreasyon kelime anlamı olarak yeniden tazelenme, yeniden biçimlenme, yeniden yaratma anlamına gelen ve kökenini Latince “recreatio” dan türeyen bu kelime Türkçe'ye de, “rutin iş veya çalışma hayatı için tekrar enerji kazanmak için gönüllü olarak yöneldiğimiz

dinlendirici ve eğlendirici aktiviteler” olarak geçmiştir. Teknolojinin hızlı gelişmesi ve bilim alanında yapılan yenilikler sonucunda bireyler bu yenilikle hayatını daha kolay idame ettirirken, kişilerin boş zamanlarında da bir artış olmuştur (Can vd., 2006). Boş zamanların artışı da bir amaç olma zorunluluğu bulunmadan yapılan aktivitelerin sıklığını arttırarak rekreasyon terimi kullanımını ve rekreatif tercihleri arttırmıştır (Gökçe, 2008).

Rekreasyon, gönüllü olarak katılınan, süreklilik arz etmesi gerekmeyen, belirli bir hedef barındırmayan ve spor aktivitelerini de kapsayan boş zaman tercihlerinin tamamıdır (Gökçe, 2008). Bireyler genellikle rekreatif tercihleri gündelik hayatın stresinden, duygu durum değişikliklerinden, rusal ve fiziksel rahatlama sağlamak amaçlı olarak kullanmaktadırlar (Karaküçük, 2001). Teknolojinin gelişmesiyle rekreasyon daha çok gelişmiş ve gelişmekteki ülkelerde yaşayan bireylerin çalışma dışı zamanlarının da artmasıyla daha da önemli hale gelmiştir. Rekreasyon bireylerin yaşantısında yer aldığına ekonomik kalkındırmayı hızlandırması ve bunun sonucunda verimli bir çalışma ortamı sunmasıyla beraber, bireyin ruh ve beden sağlığındaki iyileşmelerin olması, toplumda kabul görmeyecek, toplum için zarar teşkil edecek davranışlarında önüne geçerek toplum için olumlu iyileşmeler açısından önemlidir (Karaküçük, 2001).

Rekreasyon bireyin zorunlu yapması gereken uğraşlar değil, kendi hür iradesi ve isteğine bağlı gerçekleşen uğraşlardır. Rekreasyon vücut dinginliğinin sağlanması, bireydeki bilgi ve görgüsünü artırma, toplumsal hizmetlere katkıda bulunarak ahlaki inancın gereğini yerine getirme, psikolojik ve fizyolojik zevklerinde tatmini gerçekleştirme, rahatlama, yaratıcı yeteneklerini bir çıkar amacı olmadan gerçekleştirilen aktivitelerdir (Yetim, 2000). Rekreasyon aktivitelerine örnek verecek olursak; güneşlenmek, tatil yapmak, kuaföre gitmek, güzellik-bakım hizmetleri almak, alışveriş yapmak, müze gezmek, kamp yapmak gibi yapılmaya zorunluluğu bulunmayan aktivitelerin tamamı rekreasyon aktiviteleri olarak adlandırılabilir (Yetim, 2000).

Bireylerin farklı zamanlarda meydana gelen boş zamanlarında, daha sağlıklı ve formda bir yaşam, yoğun çalışma temposundan kaçarak dinlenmek, farklı yerlere giderek bu süre zarfında değişik yerler gezmek, görmek ve hava değişimi yaşamak gibi birçok farklı amaçlarla ya bireyin bulunduğu evinde ya da dışarıda bir ortamda etkinliklere katılmaktadırlar (Karaküçük ve Yetim 2000). Buna göre de piknik yapmak, serbest doğa yürüyüşleri gerçekleştirmek, arkadaş toplantılarına katılmak, hayvan barınaklarını ziyaret etmek, sosyal sorumluluk projelerine katılmak bu tercihlere örnek olabilmektedir. Bunun dışında ev içinde yapılabilecek rekreatif aktiviteler de mümkündür. Film izlemek, kitap

okumak, yoga yapmak, meditasyon ile ilgilenmek, internette sörf yapmak, el işi, cam boyama, ebru, resim yapmak, müzik dinlemek gibi hobiler ile sosyal medyada zaman geçirmek bunlardan bazılarıdır (Karaküçük ve Yetim, 2000).

Diğer taraftan boş zaman denildiğinde akla gelen ise bireylerin iş bitiminde, hafta sonu tatillerinde, yıllık izin sürelerinde ya da emeklilik çağının gelmesiyle ortaya çıkan süredir. Birey boş zamanlarında kendini geliştirecek eylemlerde bulunur, çeşitli spor dallarıyla, sanat faaliyetleriyle ya da merak konusu olan eylerle birlikte, akraba, komşu ziyareti gibi sosyal faaliyetler, mahsül ekip dikme, bitkilerle ilgilenme, balık tutma, avlanma gibi etkinlikler boş zaman yani rekreasyon aktivitesi olarak değerlendirilebilir (Bargeman, 2002). Bireyin yapmakta bulunduğu bu eylemler bireyin kendi arzusu ve hür iradesiyle yapmakta olduğu kimsenin zorlamadığı eylemler olmalıdır (Karaküçük, 2001).

2.7.1. Rekreasyonun özellikleri

Rekreasyon çeşitli etmenlere göre değişik gösteren bir olgudur bunları dış ve iç faktörler olarak ayırmak mümkündür. Rekreasyon faaliyetleri bireyler arası, toplumlar arası farklar yarattığı ve bu farklılıklarda bile ortak nokta bulmak zor olduğu, başka kavram ve faaliyetlerden ayırt edebilmek için araştırmacıların yaptığı çalışmalar sonucunda birkaç rekreasyon özellikleri sıralamaktadır. Bu özellikler gönüllülük, özgürlük hissi, devamlılık ve zorunluluğun olmaması, boş zamana özgü olması, tercihte özgür olunması, faaliyet yapılması gerekliliği, kişiye neşe ve mutluluk vermesi, evrensel olması, kişinin kendini ifade edebilme olanağı sunması, amacının kişiye göre değişiklik göstermesi, aynı anda birden fazla çeşidi ile ilgilenme imkanı sunması, planlı ya da plansız gerçekleştirilebilmesidir (Karaküçük, 1999, Tezcan, 1992, Yılmaz, 2007). Bireylerin kişisel tercihleri rekreasyon faaliyetlerini de etkilemektedir. Bireyin kişisel özellikleri, ilgi alanları, yaşadığı toplum, iklim ve coğrafik yapısına göre farklılık gösterebilir.

2.7.2. Rekreasyonun sınıflandırılması

Araştırmacıların rekreasyon konusu üzerine yoğunlaşması ve yapılan çalışmalarda bulunan sonuçların farklılıklarından dolayı rekreasyonu sınıflandırma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Buna göre rekreatif aktiviteler Bucher (1974) tarafından; açık hava etkinlikleri, spor ve oyun, müzik, dans faaliyetleri, sanat ve küçük el becerileri, sahne çalışmaları şeklinde sınıflandırılmıştır. Bireyin rekreatif tercihleri yine bireyin istek ve amacı doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Bireyden bireye isteklerin ve amaçların değişmesinden dolayı, rekreasyonu sınıflandırırken grupların kesin olması söz konusu değildir.

2.7.3. Rekreasyona duyulan ihtiyacın nedenleri

Gelişen teknolojiyle ortaya çıkan endüstrileşme ve kentlerde ortaya çıkan iş olanaklarının fazlaşmasıyla köyden kente göçlerin başlamasıyla bu yaşam biçimine ayak uydurmak zorunda kalan bireyler, bu kadar baskının ortaya çıkardığı stres ve geriliminin bireyin ruhsal yaşantısındaki psikolojisini korumak açısından gerekli bir konudur. Bu psikolojik dengeyi sağlamak amacıyla bireye iş yaşantısına uygun zamanlarda kendisine ait serbest zaman imkânının sağlanması ile kurumsal yaşantıya geçilmektedir. Üretimde olumsuz bir sonuç yaşanmaması için bireyin iş ve yaşam koşullarının bireyi toplumdan soyutlandırması endüstrileşmiş ülkeler için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçların iyileştirilmesi adına, bireyin toplumla bir bağ kurabilmesi ve kendini yenilemesi için, bireye boş zaman imkânı tanınmalıdır (Önsoy, 1984).

Bireylerin hayatlarını idame ettirmek ve daha iyi bir refah seviyelerine ulaşmak amacıyla zorunlu olarak yaptıkları eylemlerin dışında hür irade ve kendi benlikleriyle yaptıkları eylemler boş zaman olarak da tanımlanabilir. Rekreasyon da bireylerin iş hayatı dışındaki arta kalan zamanda, gündelik hayatın tek düze yaşantısından kaçmak amacıyla diledikleri gibi vakit geçirmek amacıyla yaptıkları çeşitli etkinliklerdir (Uzun ve Altunkasa, 1991). Günümüzde teknolojik gelişmelerdeki hızlı artış, refah seviyesindeki yükseliş, bireylerin eğitim faaliyetlerindeki artış ve bununla birlikte ortalama insan ömrünün artmasıyla birlikte rekreasyona olan talep gitgide artmaktadır. Buna bir örnek vermek gerekirse Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960-2000 yılları arasında ekonominin hızlı bir şekilde yükselmesiyle meydana gelen gelir düzeyindeki artış, çalışma saatlerinin 32 saate düşmesi, ulaşım ağlarında yapılan çalışmalar sonucunda imkanların artması gibi sebeplerle, bireylerin dış mekanlardaki rekreasyon aktiviteleri % 35 oranla artmıştır (Mansuroğlu, 2002)

Rekreasyon son zamanlarda bireyin en temel ihtiyaçlarından biri haline gelmektedir. Bu gereksinim sonucunda rekreatif aktivite olan sportif aktivitelere ilgi artmaktadır. Rekreatif faaliyetler ülkelerin gelişmişlik seviyesine, sosyo-kültürel yaşantısına, iklim şartlarına göre değişmektedir. Kendisini teknolojik faaliyetlerle geliştirmiş ülkelerde yaşayan bireyler, daha çok sportif faaliyetlerin gelişmesinde katkıda bulunmaktadır (Erkal vd., 1998). Günümüze geldiğimizde spor faaliyetleri zamanımızın kültür ve refah düzeyleri yüksek bireylerin ilgilendiği sosyo-kültürel hayatın önemli bir parçası haline gelen aktivitedir. Gelişmiş toplumlarda rekreatif aktivitelere en çok tercih edilen alanı spordur. Spor, bireylerin hayatın monotonluğundan uzaklaşmak ve boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla

başvurulan bir araçtır. Rekreasyon ise bu faaliyet alanının toplum içerisinde yer etmesi ve yaygınlaşması için önemli bir yere sahiptir (Güngörmüş, 2006).

Günümüzde bireylere kalıcı alışkanlıklar kazandırılmak istendiğinde bile rekreatif faaliyetlere başvurulmaktadır. Bu alışkanlıklar bireydeki pek çok duyguyu aktif hale geçirmekte bireye yardımlaşma, paylaşma, takdir edilme, kazanma, kaybetme, sorumluluk sahibi olma, grup dayanışması bilincine sahip olma, kendine güven gibi pek çok insani beceriye sahip olmalarını sağlamaktadır. Bu bilinç genç yaşlardaki bireylerin çok daha kolay kazanım sağlayabilecekleri davranışlardır ve rekreatif faaliyetler bu davranış kazanımlarına öncülük etmektedir. Genç bireyler bünyelerinde barındırdıkları hırs, azim, kazanma istediği, çabukluk, hareketlilik, lider olma isteği, takdir edilme arzusundan dolayı daha yatkınlardır. Bu yüzden genç bireyler bu rekreatif faaliyetlerle birlikte bireysel kazanımlarını desteklemekte ve kendilerini topluma adapte etmektedirler. Bu yüzden genç bireylerin rekreatif etkinliklere katılmaları ve bu faaliyetleri benimsemeleri onlar için önem taşımaktadırlar.

2.7.4. Rekreasyona katılımı etkileyen faktörler

İnsan sosyal bir varlık olduğu için, yaşamları boyunca bir gruba dahil olmalıdır ve bu yüzden ömrü boyunca yaşamını yalnız geçiremez. Bireyler doğdukları andan itibaren toplumun bir parçası haline gelmektedir ve birey kendi benliğine ulaştığı andan itibaren; toplumun kendine dayattıkları kurallara uyum sağlamaya başlarlar. Bir toplumun, grubun ya da zümrenin bir parçası haline gelmek bireyin kişilik özelliklerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bireyler toplumun içerisinde yer alırken aynı zamanda bulundukları toplumun kurallarına uyan ve o toplumun onlara sağladığı getirilere uyum sağlayan bireyler haline gelmektedir (Köktaş, 2004). Toplum için rekreasyon önemli bir yer teşkil etmektedirler. Çağlar boyunca yaşamış bütün insan toplulukları yaşadıkları coğrafya ya da toplumun tarihi yapısı fark etmeksizin bireysel, sosyal, kültürel benzerlikte gösterir ve birbirlerine benzer fonksiyonlar gösterir. Toplumu oluşturan aile, din, devlet kurumları, teknolojik ve bilimsel sistemler sosyal kurumları oluşturmaktadır (Kathleen, 2002).

Bireylerin iş dışındaki zamanlarını değerlendirmeleri toplumdan topluma, bireyden birey, bireyin yaşadığı gereksinimlere göre değişiklikler göstermektedir. Bireyin sosyokültürel durumu bireyin yaptığı rekreasyon aktivitelerini etkilemektedir. Toplamların çalışma sistemi ve bireylere yüklenen işlerin boyutu, bireylerin toplumla uyum sağlamasında aktif rol oynamaktadır. Bireyin topluma uyum sağlaması için toplumlar içinde anlaşmazlık

yaratan konuları topluma empoze etmede rekreasyonun büyük önemi vardır. Erken yaşlardan itibaren bireyler yaşamlarını sürdürdükleri toplumun kültürel değerlerini devam ettiren faaliyetlerde bulunmaya başlarlar. Bu faaliyetler genellikle kendinden önceki neslin bir sonraki nesle öğrettikleri oyunlar ya da fiziksel aktivitelere dayanır. Çocuklar bu oynadıkları oyunlarla kendilerini toplumun bir parçası haline gelmeye başlar ve toplumun sosyal yaşantılarına uyum sağlamaya başlarlar. Böylelikle çocuk erken yaşlardan itibaren toplumun bir parçası haline gelir (Söğüt, 2006).

Rekreasyon faaliyetlerinin bireyler arasında farklı olmasındaki bir diğer neden ise bireylerin eğitim seviyeleri ve eğitim şekilleridir. Rekreasyon kavramı son yüzyılda etkin bir şekilde ortaya çıktığı için önceki nesillerde bu kavram bilinmedikleri için bu süre zarfında yaşadıkları zamanları boşa geçirmiş olmaktadır. Çocukların okul döneminde beden eğitimi, müzik eğitimi, spor karşılaşmaları, yıl sonu gösteriler gibi faaliyetlerde rekreasyon eğitiminin bir parçası şeklindedir (Köktaş, 2004). Etkileşimde rekreasyon için önemli faktörlerden biridir. Bireyler toplumla etkileşime girerek planladıkları işlerin amacına ulaşmasında önemli bir etkidir. Bireylerde oluşan rekreasyon genellikle toplum yapısına bağlıdır, toplum ise bulunduğu coğrafyanın kendisine sunduğu imkanlar dahilinde sınırlıdır. Aynı coğrafyada yaşayan bireylerde hemen hepsinde ortak rekreasyon aktiviteleri mevcuttur. Birey kendi için olumsuz rekreasyon içinde bulunsa da bu rekreasyon topluma mal olduğunda içinde sadece olumlu değerler barındırmalıdır (Mersinli, 2009).

Bireyin rekreatif aktivitelerdeki çeşitliliği ve bunlara ayıracağı zaman pek çok değişken faktörün etkisindedir. Bireyin kişisel özellikleri, yaşam biçimi ve toplumsal çevresi gibi pek çok değişkenler bunlara verilecek örneklerden sadece birkaçıdır. Araştırmacıların yaptığı çalışmalara göre, rekreasyon tercihlerde toplumsal faktörlerin dışında, bireyin çalışma hayatı ve bunun dışındaki etkinliklere planlamada katkıda bulunmaktadır. Bireyin yaptığı etkinliklerdeki doyum derecesi de rekreasyon için bir diğer faktördür. Bireyler rekreasyon etkinliklerine katılarak eğitim, gözlem, kendini yenileme, ödünleme, iletişim, bütünleşme, gruba dahil olma, kültürel etkileşim gereksinimlerini gidermeye çalışırlar (Köktaş, 2004).

2.7.5. Rekreasyonun temel fonksiyonları

Dinlenme Fonksiyonu: Rekreasyondaki bu fonksiyon bireylerin boş zamanları ile en iyi şekilde ifade eden ve bireyin çalışma hayatı içerisindeki temel fonksiyondur. Toplamların endüstrileşme oranının artmasıyla boş zaman oranı doğru orantıda artmıştır. Bu yüzden rekreasyondaki dinlenme fonksiyonu da önemli hale gelmiştir (Önal, 2007).

Eğlenme fonksiyonu: Bireyin eğlenmesi, boş zaman kısmının daha neşeli geçmesini sağlamaktadır. Bu yüzden rekreasyonun bir diğer temel fonksiyonu ise eğlenme fonksiyonudur. Eğlenme şekli ise bireyden bireye, toplumdan topluma farklılık gösteren bir eylemdir. Örneğin 8 yaşındaki bir birey ile 25 yaşındaki bir bireyin eğlence anlayışı birbirinden tamamen farklılık göstermektedir (Önal, 2007).

Gelişim fonksiyonu: Rekreasyonun bir diğer fonksiyonu olan gelişim fonksiyonu ise bireylerin sosyal yaşantısının çeşitli olmasını sağlayan, tekdüze bir yaşam geçirmesini engelleyen ve bireyin kişisel gelişimine yardımcı olan bir fonksiyon türüdür. Bu fonksiyon, bireyin gelişmesine yol açacak eğitici faaliyetler olabileceği gibi gruplar arasında meydana gelen bilgi alışverişi içinde olan faaliyetlerden de oluşabilir (Önal, 2007).

2.7.6. Rekreasyonun amaçları ve etkileri

Biz fark etmemiş olsak bile yaşamımız boyunca yaptığımız her eylemin bir amacı ve anlamı bulunmaktadır. Bu yüzden çalışmak ve zorunlu ihtiyaçlarımızı gidermek dışında ki kalan zamanda ise yaptığımız faaliyetlerin bir amacı olmalıdır. Rekreasyon bireyin boş zamanlarında yaptığı faaliyetlerde değildir. Rekreasyon faaliyetlerinin daima bir amaca hizmet eder. Bu amaçlar kimi zaman sosyal olabileceği gibi kimi zaman ise psikolojik ve bazen de fizyolojik özelliklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Köktaş, 2004).

Yaşamı boyunca yaptığı her eylem birey üzerinde bir etki bırakır. Birey rekreatif faaliyetlerde bulunduğu da yine bir takım etkilere sahip olur. Birey farkında olmasa bile yaptığı her etkinlik kendi üzerinde etkiye sahiptir. Yapılan çalışmalar sonucunda bulunan bulgulara göre rekreasyonun birey üzerindeki etkileri; bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığının gelişmesi, insanların sosyalleşmesi, kişisel beceri ve yeteneklerin gelişmesi, rekreatif faaliyetlerde yaratıcılık gücünün gelişmesi, çalışma başarısı ve iş veriminin artması, insana mutluluk ve huzur vermesi, toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlaması, demokratik toplumun yaratılmasında imkân sağlaması şeklindedir (Zorba, 2002).

2.7.7. Türkiye’de rekreasyonun gelişimi

Rekreasyonun ülkemizdeki tarihsel gelişimine baktığımızda, 1920 yıllarda toplumun yeni bir devlet kurmasıyla sosyal ve toplumsal yaşamında yeni bir döneme girmiş ve bu da rekreasyonun Türkiye’deki başlangıcı sayılmıştır. Rekreasyon faaliyetlerinin en geniş alanını oluşturan sportif faaliyetler ile ilgili düzenlemeler, toplumun her kesimine yayılması gerektiği fikri ile 3530 sayılı “Beden Terbiyesi Kanunu” olmuştur. Buna göre gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburidir. Hangi

yaştaki vatandaşların ne kadar müddetle ve hangi mevsimlerde spor mükellefiyeti altında bulunacakları ve ne gibi müesseselerde spor hareketlerinin uygulaması gerekeceği icra vekilleri heyetince tayin olunur şeklinde ifade edilmiştir. Günümüzde Türkiye’de rekreasyon faaliyetlerini; Gençlik ve Spor Genel Müdürlükleri, Gençlik kampları, turizm bölgelerinde turizm uygulamaları, gönüllü kuruluşlar, bireylerin çeşitli faaliyetlerde bulunabilecekleri spor tesisleri, oyun salonları v.b. ve en önemlisi de üniversitelerin beden eğitimi ve spor yüksekokulları bünyesinde kurulan öğretmenlik ve rekreasyon bölümleri tarafından yürütülmektedir (Zorba, 2002). Üniversitelerin yaygınlaşmasıyla hemen hemen her üniversite, öğrencileri için rekreatif çalışmalarda bulunmakta ve buna kampüs rekreasyonu adı verilmektedir. Bu uygulamalar daha çok yerleşke şenlikleri, turnuvalar, stantlar, yarışmalar şeklindedir. Üniversitedeki bu faaliyetleri rektörlükten gerekli izinler alınarak Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu’nda eğitim gören rekreasyon bölümü öğrencileri tarafından yürütülür (Zorba, 2008).

Ülkemiz bünyesinde bulunan Gençlik Hizmetleri ve Spor Müdürlüğü tarafından ülke içi ya da uluslararası rekreatif faaliyetleri her yıl belirli aralıklarla turnuvalar düzenlenmektedir ve bu etkinlik kapsamında ülkemizin çeşitli yerlerinde yaşayan öğrenciler bir araya gelerek hem yeni arkadaşlıklar kurmakta hem de farklı kültürleri öğrenmektedir. Bu çalışmalar günümüze geldiğinde pek çok farklı kesimden yöneticiler ülkemizde yaşayan bireylerin yaşam standartlarını arttırmak için çalışmalara yoğunluk vermektedir. Kurumlar; bireylerin iş hayatı dışında kalan zamanları daha verimli geçirmeleri için rekreasyon öğretmekte ve bireylerin günlük hayatta yaşadığı stres, sıkıntı, ruhsal bunalımlardan uzaklaşmalarını, arınmalarını sağlayarak daha iyi bir yaşam standardı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsam çerçevesinde, bireylere çeşitli eğitici, öğretici, harekete geçirici oyunlar, imkânlar ve faaliyetler sunulmaktadır.

Bireyler rekreasyon tercihlerinde bulunurken içinde yaşadıkları toplumu, coğrafik yapıyı, dini figürleri, ahlaki değerleri göz önünde bulundurarak seçimde bulunurlar. Bu seçim daha çok bireyin bilinci dışında görerek öğrendiği olaylardır. Türk toplumuna bakıldığında bireylerin rekreasyon anlayışının kahvehanelerde çeşitli oyun oynanması, pikniğe gidilmesi, eş dost ziyaretleri gerçekleştirilmesi, geleneksel hamam anlayışı şeklinde olduğu görülmektedir. Tabi bu tip geleneksel etkinlikler her gelen neslin bir sonraki nesil aktarılmasıyla devam edecek etkinliklerdir ve toplumun geleneksel yapısını korumasında önemli bir yer edinmektedir (Zorba, 2008).

Rekreasyonun ülkemizdeki tarihsel gelişimine baktığımızda, 1920 yıllarda toplumun yeni bir devlet kurmasıyla sosyal ve toplumsal yaşamında yeni bir döneme girmiş ve bu da rekreasyonun Türkiye’deki başlangıcı sayılmıştır. Rekreasyon faaliyetlerinin en geniş alanını oluşturan sportif faaliyetler ile ilgili düzenlemeler, toplumun her kesimine yayılması gerektiği fikri ile 3530 sayılı “Beden Terbiyesi Kanunu” olmuştur. Buna göre gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburidir. Hangi yaştaki vatandaşların ne kadar müddetle ve hangi mevsimlerde spor mükellefiyeti altında bulunacakları ve ne gibi müesseselerde spor hareketlerinin uygulaması gerekeceği icra vekilleri heyetince tayin olunur şeklinde ifade edilmiştir. Günümüzde Türkiye’de rekreasyon faaliyetlerini; Gençlik ve Spor Genel Müdürlükleri, Gençlik kampları, turizm bölgelerinde turizm uygulamaları, gönüllü kuruluşlar, bireylerin çeşitli faaliyetlerde bulunabilecekleri spor tesisleri, oyun salonları v.b. ve en önemlisi de üniversitelerin beden eğitimi ve spor yüksekokulları bünyesinde kurulan öğretmenlik ve rekreasyon bölümleri tarafından yürütülmektedir (Zorba, 2002). Üniversitelerin yaygınlaşmasıyla hemen hemen her üniversite, öğrencileri için rekreatif çalışmalarda bulunmakta ve buna kampüs rekreasyonu adı verilmektedir. Bu uygulamalar daha çok yerleşke şenlikleri, turnuvalar, stantlar, yarışmalar şeklindedir. Üniversitedeki bu faaliyetleri rektörlükten gerekli izinler alınarak Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu’nda eğitim gören rekreasyon bölümü öğrencileri tarafından yürütülür (Zorba, 2008).

Ülkemiz bünyesinde bulunan Gençlik Hizmetleri ve Spor Müdürlüğü tarafından ülke içi ya da uluslararası rekreatif faaliyetleri her yıl belirli aralıklarla turnuvalar düzenlenmektedir ve bu etkinlik kapsamında ülkemizin çeşitli yerlerinde yaşayan öğrenciler bir araya gelerek hem yeni arkadaşlıklar kurmakta hem de farklı kültürleri öğrenmektedir. Bu çalışmalar günümüze geldiğinde pek çok farklı kesimden yöneticiler ülkemizde yaşayan bireylerin yaşam standartlarını arttırmak için çalışmalara yoğunluk vermektedir. Kurumlar; bireylerin iş hayatı dışında kalan zamanları daha verimli geçirmeleri için rekreasyon öğretmekte ve bireylerin günlük hayatta yaşadığı stres, sıkıntı, ruhsal bunalımlardan uzaklaşmalarını, arınmalarını sağlayarak daha iyi bir yaşam standardı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsam çerçevesinde, bireylere çeşitli eğitici, öğretici, harekete geçirici oyunlar, imkânlar ve faaliyetler sunulmaktadır.

Bireyler rekreasyon tercihlerinde bulunurken içinde yaşadıkları toplumu, coğrafik yapıyı, dini figürleri, ahlaki değerleri göz önünde bulundurarak seçimde bulunurlar. Bu seçim daha çok bireyin bilinci dışında görerek öğrendiği olaylardır. Türk toplumuna bakıldığında

bireylerin rekreasyon anlayışının kahvehanelerde çeşitli oyun oynanması, pikniğe gidilmesi, eş dost ziyaretleri gerçekleştirilmesi, geleneksel hamam anlayışı şeklinde olduğu görülmektedir. Tabi bu tip geleneksel etkinlikler her gelen neslin bir sonraki nesil aktarılmasıyla devam edecek etkinliklerdir ve toplumun geleneksel yapısını korumasında önemli bir yer edinmektedir (Zorba, 2008).

2.8. Kişilik özelliklerinin rekreatif faaliyetlerin seçimi üzerindeki etkisi

Dinamik bir yapılanma içerisinde kişinin psikolojik ve fiziksel olarak kendi evresine uyumlu hale gelmesine karar veren kişilik (Allport ve Odbert, 1936), bireyler arasında aynı fiziksel özellikler gibi farklılık göstermektedir. Birbirinden farklı olan kişilik özellikleri sonucunda da farklı davranış modelleri ve tercihler meydana gelmektedir (Gülbahçe, 2007).

Kişilik tipleri rekreatif faaliyetleri belirlemede önemli bir unsur olarak görülmektedir. Kişilik bireylere özgü ayırt edici yön olarak ele alınmaktadır (Kaşlı, 2009). Bunun sonucu olarak bireylerin kişilik tipleri hakkında bilgi sahibi olmadan boş zamanlarında, hangi tür bir rekreatif faaliyete yöneleceklerini tahmin etmek oldukça güçtür. Çünkü kişilik tipleri temelinde planlanan ve oluşturulan, rekreatif faaliyetlere katılımı kişilik tipinin sahip olduğu özellikler önemli bir unsurdur (Saribaş, 2012). Boş zaman davranışı ve kişilik üzerine yapılan araştırmalarda (Mannell ve Kleiber, 1997). Beş faktör kişilik modelinin boyutları ile bireylerin boş zaman (rekreasyon) tercihleri arasındaki ilişki Tablo 1.' de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Kişilik boyutları ve rekreasyon tercihleri

Boyutlar	Rekreasyon tercihleri
Dışadönük	Aktif katılımlı, risk içeren, sportif rekreatif faaliyetler
Duygusalılık	Gönüllülük esasına dayalı yardımsever, sosyal rekreatif faaliyetler
Sorumluluk	Önceden belirlenmiş ve bir plan dâhilinde gerçekleşen rekreatif faaliyetler
Açıklık	Merak ve yaratıcılık içeren, yüksek kültür gerektiren rekreatif faaliyetler
Geçimlilik	Rekabete dayalı olmayan, genellikle grup ile birlikte gerçekleştirilen rekreatif faaliyetler

(Mannel ve Kleiber, 1997; Kovacs, 2007).

Tablo 1. 'de yer aldığı üzere, dışa dönüklük boyutu yüksek olan insanların, genel kişilik özellikleri, sıcakkanlı, sosyal hareketli, heyecan arayan ve neşeli insanlar olarak tanımlanabilir (Luthans ve Youssef-Morgan, 2017; Maltby, Day, ve Macaskill, 2007). Bu gruptaki kişilerin risk içeren genellikle sportif etkinliklere katıldığı, bunun yanı sıra bilgisayar oyunu oynama, kitap okuma gibi bireysel ve az etkileşim gerektiren aktivitelerden kaçındıkları görülmektedir. Duygusallık boyutu yüksek olan bireylerin genel kişilik özellikleri, kaygı boyutları nispeten yüksek, stres oranları fazla ve sosyal kaygı taşıyan kişiler olduğu görülmektedir (Maltby ve ark. , 2007; Pelit, Kılıç, ve Keleş, 2013). Bu gruptaki kişilerin daha çok ruhsal tatmine dönük, gönüllülük esasına dayalı faaliyetleri tercih ettiği bu doğrultuda diğer insanlara yardım amaçlı faaliyetlerde bulunduğu ortaya çıkmıştır. Sorumluluk boyutu yüksek olan insanlar beceriklilik duygusu yüksek, öz disiplinli, başarıya güdüsü fazla ayrıntılı düşünebilme özellikleri sergilemektedir (Luthans ve Youssef-Morgan, 2017; Maltby ve ark. , 2007). Bu gruptaki kişilerin boş zamanlarında zaman planlamalarına sadık olarak, önceden planladıkları aktiviteleri gerçekleştirdiği sonucuna varılmıştır. Açıklık boyutu yüksek olan kişilerin genel özellikleri hayal gücü yüksek, estetik eğilimi olan, zihinsel merakı kuvvetli ve açık görüşlü insanlar olduğu görülmektedir (Luthans ve Youssef-Morgan, 2017; Pelit ve ark. , 2013). Bu grupta yer alan kişilerin seçtikleri rekreasyonel faaliyetlerde merak ve yaratıcılık duygusunun ön plana çıktığı, adrenalini yüksek faaliyetlere katılım sağladıkları görülmüştür. Ayrıca, bu grupta yer alan bireylerin aktivite tercihlerinde eğitsel ve kültürel unsuru yüksek faaliyetlere daha çok yöneldikleri görülmektedir. Geçimlilik boyutu yüksek bireyler açık sözlü, yardım sever, alçak gönüllü ve uyum derecesi yüksek insanlar olup, faaliyet seçimlerinde rekabete dayalı faaliyetlerden kaçındıkları, genellikle grup dahilinde ortak amaç güden faaliyetleri tercih ettikleri belirlenmiştir (Akyıldız, 2013; Kovacs, 2007; Mannell ve Kleiber, 1997).

2.9. Literatür incelemesi

Araştırma kapsamındaki kişisel özellikleri belirlemeye yönelik uygulanan ölçek Goldberg, Spealman, ve Goldberg (1981) tarafından temelleri oluşturulan ve McCrae ve Costa (1985) tarafından revize edilmiştir. Kullanılan serbest zaman egzersiz ölçeği ise McCrae ve Costa Jr (2008) tarafından geliştirilerek Yerlisu Lapa ve Yağar (2015) tarafından dil ve yapı geçerliği gözetilerek Türkçe' ye uyarlanmıştır.

2.9.1. Yurt dışı çalışmaları

Lu ve Hu (2005)' e göre boş zaman tercihleri nevrotizm ve dışa dönüklük özelliklerinden etkilenmektedir. Dışa dönüklük ile boş zaman aktivitelerine katılım arasında olumlu yönde bir ilişki varken nevrotizm (duygusallık) ile negatif yönde bir korelasyon olduğu ortaya konulmuştur. Hatta dışa dönüklük özelliği gösteren katılımcıların çoğunluğunun boş zaman aktivitelerine katılım ile doğrudan ilişki bulunurken nevrotiklerde ise böyle bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ayrıca Kovacs (2007) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada kişilik özelliklerinin rekreatif tercihleri belirlemede önemli rol oynadığını ortaya koymuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre, özellikle açıklık boyutu olmak üzere kişilik özellikler ile rekreasyon aktivitelerinden tatmin arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Bu çalışmada ayrıca sorumluluk özelliğinin de rekreasyon aktiviteleri tatminini belirlemede anlamlı bir gösterge olduğunu öne sürülmüştür.

Lu ve Argyle (1993) çalışmasında dışa dönük bireyler, dans ve parti organizasyonları ile sosyal kulüplerde boş zaman aktivitesi gerçekleştirirken; televizyon izleme, kitap okuma gibi tek başına ve durağan aktiviteler ise daha çok içe dönük bireylerin tercih ettiği seçeneklerdir. Lu ve Argyle (1993) ayrıca dışa dönük bireylerin sosyal bir ortamda bulunmak için daha çok çaba sarf ettiklerini bunun bir yolunun da takım sporları olduğunu raporlamışlardır. Dyce ve O'Connor (1994) araştırmasında müzik topluluğuna üye olan üniversite öğrencilerinin dışa dönüklük ve nevrotik özelliklerinin belirgin olduğu ifade edilmiştir. Benzer şekilde Wills (1984)' in çalışmasında da katılımcılardan profesyonel müzisyenlerin tümünün nevrotik özelliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Müzik grupları üzerine yapılan bir çalışmada da grup üyelerinin kişilik özellikleri arasında anlamlı bir korelasyon saptanamamıştır (Hills ve Argyle, 1998a). Diğer bir çalışmada ise bireyin müzik tercihleri ile tutum, davranış ve saldırganlık özellikleri arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur (Scheel ve Westefeld, 1999).

Mannell ve Kleiber (1997) çalışmasında spor yapanların yapmayanlara göre dışa dönüklük özelliklerinin öne çıktığı, ekstrem sporlarda da bu özelliğin daha belirgin olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra, bilgisayar oynayarak vakit geçirenlerin nevrotik özellikleri, diğer kişilik özelliklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Kovacs (2007) araştırmasında ise, bireylerin egzersiz yapma isteği ile dışa dönüklük arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna karşın egzersiz yapmayan bireylerin nevrotiklik yapılarının baskın olduğu belirlenmiştir.

2.9.2. Yurt içi çalışmalar

Kişilik özellikler ve rekreatif tercihlerin karşılaştırıldığı çalışmalar ülkemizde oldukça sınırlıdır. Bunlardan, Tok (2011)' un yaptığı çalışmaya göre, ekstrem spor dalları ile ilgilenen bireylerin dışa dönüklük ve açıklık özelliklerinin öne çıkmakta olup nevrotiklik niteliklikleri daha geri planda kalmıştır. Ateş (2009) çalışmasında ise dans eden bireylerin diğer takım ve bireysel sporlarla ilgilenen bireylere göre dışa dönüklük, sorumluluk, özdenetim, açıklık boyutlarında dans sporuyla ilgilenen bireylerin diğer spor dalları ile uğraşanlardan farklılaştığı belirlenmiştir. Duygusallık özellikleri açısından bakıldığında da spor branşları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Kabakulak, Başar, ve Soybalı (2020)' nın turizm rehberliği öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada, katılımcıların gösterdikleri en baskın kişilik özelliklerinin sırasıyla sorumluluk, uyumluluk (geçimlilik), açıklık ve dışadönüklük olduğu belirlenmiştir. En nadir görülen kişilik özelliğinin ise nevrotiklik (duygusallık) olduğu saptanmıştır. Belirlenen kişilik özelliklerine göre ise rekreatif tercihlerin zamanın uygun olmasına bağlı seçildiği, televizyondaki sağlıklı yaşam programlarının ise bu seçimde en az etkili olduğu bulunmuştur. Araştırmada rekreatif tercihler ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir ifade ile bireyin kişilik özellikleri rekreasyon aktivitelerini anlamlı düzeyde etkilemektedir. Çalışmada ayrıca geçimliliğin rekreatif etkinliklerin seçimi üzerine pozitif yönde etkili olduğu saptanmıştır ($p<0,05$).

Bir rekreatif tercih olan müzik dinlemek ve enstrüman çalmadaki seçimin de kişilik özellikleri ile bağlantısı olduğu belirlenmiştir. Yağışan, Sünbül, ve Yücalan (2007)' a göre aykırılığı işleyen müzik türlerinin gençlerin kişiliklerine bağlı olarak belirlendiği aynı zamanda da bu tercihlerin kişilik üzerine etkilerinin olduğu bilinmektedir. Buna örnek olarak heavy metal müzik dinleyenlerin klasik müzik ve arabesk dinleyenlere göre anlamlı düzeyde saldırgan ve kaygılı davranışlar gösterdikleri öne sürülmüştür (Güner, 1998). Ayrıca Akyıldız (2013) çalışmasında, üniversite öğrencilerinin boş zaman tatmini ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna göre, katılımcıların boş zaman etkinliklerini değerlendirmede ve belirlenen rekreasyon aktivitelerinde tatmin olma derecelerinin kişilik özelliklerine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Yeşilyurt, Bayar, ve Dünder (2018) ise bireylerin fiziksel bir aktiviteye katılımlarının ve bu aktivitelere karşı tutumlarının sorumluluk, uyumluluk ve açıklık özellikleri ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Turan, Şahin, ve Altın (2018)' ın çalışmasında ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin içe dönük özellik gösterenlerin dışa dönük olanlara göre daha fazla sosyal medyada dolaşma eğilimi gösterdiği

belirlenmiştir. Aynı çalışmada dışa dönük katılımcıların, içe dönük olanlara göre spor müsabakaları ve gezilere daha sık katıldığı bulunmuştur. Tazegül (2014)' e göre, kişilik ve rekreasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, sporun bireyin kişiliğinin gelişmesinde ve sosyalleşme sürecinde önemli bir rol aldığını bulmuşlar. Sporcular ile spor yapmayanların kişilik özellikleri yönünden karşılaştırıldığı araştırmada, sporcuların sporcu olmayanlara göre dinamik, kendini kontrol edebilen, dışa dönük ve uyum sağlayıcı oldukları saptanmıştır. Doğan (2005), spor yapanların spor yapmayanlara göre daha çalışkan, canlı, sabırlı, dışa dönük, sosyal ilişkiler kurmada daha yetkin, değişimlere daha kolay uyum sağlayan, duygusal olarak dengeli ve olaylara olumlu yaklaşan bireyler olduklarını belirtmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın yöntemi

Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilik özellikleri ile rekreatif tercihlerini karşılaştırmak için nicel araştırma deseni kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme

Bu araştırmanın evrenini, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Fakültesini bitirmiş, beden eğitimi öğretmenliği görevini aktif bir şekilde yapan gönüllü öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme yöntemi, çalışma evreninden en hızlı, en kolay ve ekonomik şekilde toplanmasından dolayı (Baalbaki, Malhotra ve Nasr, 2021) gönüllülüğün esas alındığı kolay örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışmanın evrenini Marmara Bölgesi'nde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin oluşturması nedeni ile popülasyonun tam sayısının belirlenememesi dolayısıyla çalışma evreninin sınırsız olduğu varsayılmıştır. Böylece, Cohen, Manion, ve Morrison (2002); Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2007)'a göre 10 milyon bireyden oluşmuş bir çalışma evreni için örneklem sayısının en az 384 olması gerekmektedir (%95 güven düzeyinde). Bu nedenle bu çalışma, 402 örneklem sayısı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ait sayısal veriler tablo 2' de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Katılımcılara ait sayısal veriler

Gruplar		Sıklık verileri	
		Frekans	%
Cinsiyet	Erkek	188	46,8
	Kadın	214	53,2
Yaş	20-29	135	33,6
	30-39	117	29,1
	40-49	127	31,6

	50 ve üzeri	23	5,7
Okul	Devlet okulu	304	75,6
	Özel okul	98	24,4
Görev yeri	Köy-kasaba	30	7,5
	İlçe	53	13,2
	İl	107	26,6
	Büyükşehir	212	52,7
Görev yılı	1-5	110	27,4
	6-11	103	25,6
	12-17	85	21,1
	18-23	87	21,6
	24 ve üzeri	17	4,2

Çalışmaya dahil edilen erkek ve kadın katılımcılar toplam bireylerin sırayla %46,8 ve %53,2' sini oluşturmuştur. Katılımcılar en çok 20-29 yaş aralığındaki gruptan oluşurken (%33,6) en az katılımcı grubu ise 50 ve üzeri yaşta olan bireylerdir. Katılımcıların %75,6'sı devlet okulunda görev yaparken kalan kısım (%24,4) özel okullarda çalışmaktadır. Bireyler en çok büyükşehirde çalışırken (%52,7), en az popülasyonu % 7,5 ile köy-kasabada çalışan bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıları en yüksek oranda 1-5 yıldır görev yapan bireyler oluştururken bu veri yaş popülasyonunun da en fazla 20-29 aralığında olması ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

3.3. Veri toplama araçları ve verileri toplama süreci

Araştırma kapsamındaki kişisel özellikleri belirlemeye yönelik uygulanan ölçek Goldberg (1981) tarafından temelleri oluşturulan ve McCrae ve Costa (1985) tarafından revize edilmiştir. Kullanılan serbest zaman egzersiz ölçeği ise McCrae ve Costa (2008) tarafından geliştirilerek Yerlisu-Lapa ve Yağar (2015) tarafından dil ve yapı geçerliği gözetilerek Türkçe' ye uyarlanmıştır. Çalışmada kullanılan bu ölçekler Google formlarda hazırlanarak Covid-19 pandemisi nedeni ile ölçekler beden eğitimi öğretmenlerine elektronik posta, sosyal medya ile mesajlaşma uygulamaları kullanılarak ulaştırılmış ve gönüllülük esasına göre katılımları sağlanmıştır. Ölçek uygulaması Eylül 2019 - Aralık 2019 tarihleri arasında

gerçekleştirilmiştir. Uygulama sırasında gizlilik gereği araştırma kapsamındaki kişisel bilgilerin dışında herhangi bir kimlik bilgisi talep edilmemiştir.

3.4. Verilerin analizi

Verilerin toplanmasını izleyen aşamada ise doldurulan ölçek paketleri ön incelemeden geçirilerek yetersiz ya da uygunsuz doldurulmuş olanlar ile çeşitli madde veya bölümleri boş bırakılanlar değerlendirilme dışı bırakılmış ve analizlere dâhil edilmemiştir. Ölçek uygulanan 402 adet bireye ait veriler SPSS 23 (IBM SPSS Statistics, New York, ABD) ile analizlenmiştir. Kişisel özelliklere göre tercih edilen rekreatif aktiviteler belirlenmeye çalışılmıştır. Öncelikle çalışmanın geçerlik ve güvenirliği test edilmiş ölçeklerin en yüksek olasılık yöntemi kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenirliği için Cronbach' s alpha verilerine göre belirlenmiştir (Nelson, Aylward ve Steele, 2008). Verilerin dağılımının normal olup olmadığı kontrol edilerek parametrik analiz (MANOVA) uygulanmıştır. Ayrıca MANOVA testinin diğer bir varsayımı olan kovaryans matrisi homojenliği de kontrol edilmiştir. Çoklu karşılaştırma testleri için varyansı homojen olan gruplarda LSD, olmayan gruplarda ise Games-Howell aracı kullanılmıştır (Tabachnick, Fidell ve Ullman, 2007). Analizler %95 güven aralığında gerçekleştirilmiştir.

3.5. Geçerlik ve güvenirlik

3.5.1. Geçerlik testi sonuçları

Çalışmada öncelikle ölçeklere geçerlik analizi uygulanmıştır. Ölçeklerin (kişisel özellikler ve serbest zaman egzersiz ölçeği) geçerlik analizi en yüksek olasılık yöntemi ile yapılmıştır. Böylece örneklemin ölçeğe uygunluğuna bakılmıştır (George ve Mallery, 2016; Tabachnick, Fidell ve Ullman, 2007).

Tablo 3.

Faktör analizi sonuçları

KMO ve Bartlett testi			
Kaiser-Meyer-Olkin örnek uygunluğu ölçümü			,737
Bartlett küresellik testi	Yaklaşık ki-kare	3970,317	
	Serbestlik derecesi	105	
	Önem düzeyi		,000

Tablo 3.' e göre KMO değeri kabul edildiği şekilde 0,6' dan büyük bulunmuştur (0,737). Bartlett küresellik testinde de örneklemin ölçekteki ifadelerle tutarlı cevap verdiği önem düzeyinin 0,05' ten küçük olmasıyla ($p=0,000$) belirlenmiştir (%95 güven düzeyinde) (Hair ve diğ., 2019).

Çalışmada faktör yükleri kontrol edilerek 0,5 değerinin altında bulunan ifadeler ölçekten çıkarılmıştır (Hair ve diğ., 2019). Sonuç olarak örnekleme uyan 15 madde ve 4 faktör elde edilmiştir. Buna göre nevroitiklik (duygusal denge) , dışa dönüklük, açıklık (yaşantıya) ve geçimlilik (uyumluluk) analiz edilmiştir. Söz konusu faktörler ve faktör yükleri Tablo 4.' te sıralanmıştır.

Faktör analizi sonrasında tablo 4.' e göre en çok soru geçimlilik (5 adet), en az maddeye ise 3 soru ile açıklık ve dışa dönüklük faktöründe yer almıştır. Ayrıca nevroitiklik faktörü de 4 sorudan meydana gelmiştir. Soruların, elde edilen veriler üzerindeki etkisini ifade eden faktör yükleri ise, nevroitiklik faktöründe 0,985-0,557; dışa dönüklükte 0,996-0,857; açıklık faktöründe 1,019-0,709; geçimlilik faktöründe de 0,967-0,595 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.

İfadeler ve faktör yükleri

İfadeler	Faktör yükleri			
	1	2	3	4
<i>Nevrotiklik</i>				
Kaygılı bir kişi misiniz?	,985			
Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hissedersiniz?	,870			
Başka insanlara karşı soğuk ve ilgisiz bir kişi misiniz?	,702			
Kendinizi sınırlı bir kişi olarak tanımlarsınız?	,557			
<i>Dışa dönüklük</i>				
Konuşkan bir kişi misiniz?		,996		
Oldukça canlı bir kişi misiniz?		,857		
Sosyal ortamda geri planda kalma eğiliminiz var mı?		,857		
<i>Açıklık</i>				

Duygu durumunuz sıklıkla değişkenlik gösteren bir kişi misiniz?	1,019
Hayal gücü kuvvetli bir kişi misiniz?	,901
Başkalarına önerdiğiniz şeyleri, kendi hayatınızda her zaman uygular mısınız?	,709
<i>Geçimlilik</i>	
Toplum kurallarına uymak, kendi kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?	,967
Başkaların hatalarını bulmak için zaman ayıran bir kişi misiniz?	,929
Yardımsever bir kişi misiniz?	,697
Başka insanlar ile sözlü kavga başlatan bir kişi misiniz?	,634
Diğer insanlar sizden yardım isterken genellikle çekinir mi?	,595

Faktör yüklerine göre kişilik özelliklerinin açıklık faktörü “Duygu durumunuz sıklıkla değişkenlik gösteren bir kişi misiniz?” sorusuyla sonuçlar üzerine en fazla etki eden soru olmuştur. Buna karşın nevrotiklik faktörüne ait “Kendinizi sinirli bir kişi olarak tanımlar mısınız?” maddesi ise en küçük etkiyi oluşturmuştur. Faktörler içinde en yüksek etki; nevrotiklik için “Kaygılı bir kişi misiniz?” (0,985), dışa dönüklük için “Konuşkan bir kişi misiniz?” (0,996), geçimlilik faktörü için de “Toplum kurallarına uymak, kendi kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?” (0,967) maddelerine ait olduğu bulunmuştur.

Ölçeğe dahil edilen maddelerin kaç faktörde birleştiğini ve toplam varyansı hangi oranda açıkladığını gösteren tablo 3. verilerine göre, 15 maddenin 4 boyutta toplandığı ve bu boyutların toplam varyansı %71,147 oranında açıkladığı görülmektedir. Bu oranın %50’ in üzerinde olması beklenmektedir (Hair ve diğ., 2019). McCrae ve Costa (1985) ise bu katsayıları 0,715-0,952 aralığından ölçmüştür. Yerlisu Lapa ve Yağar (2015) da geçerlik analizi yaptığı bu ölçekte en yüksek katsayıyı “konuşkan bir kişi misiniz?” (0,920) ve “kaygılı bir kişi misiniz?” (0,918) sorularında bulmuş ve tüm ölçek ifadeleri için faktör yüklerini 0,690-0,920 aralığında belirlemiştir.

Tablo 5.

Faktör sayısı ve açıklanan varyans oranı

Faktör	Toplam açıklanan varyans						
	Başlangıç eigen değerleri			Ekstrakte edilen yüklerin kareler toplamı			Yüklerin döndürme kare toplamaları
	Toplam	Varyansın %'si	Kümülatif %	Toplam	Varyansın %'si	Kümülatif %	Toplam
1	3,923	26,154	26,154	3,467	23,111	23,111	3,019
2	3,425	22,830	48,985	2,078	13,852	36,963	2,740
3	2,592	17,283	66,268	2,089	13,927	50,890	2,666
4	1,728	11,523	77,791	3,039	20,257	71,147	3,044
5	,841	5,605	83,396				
6	,627	4,180	87,577				
7	,413	2,755	90,332				
8	,379	2,527	92,859				
9	,266	1,771	94,630				
10	,227	1,515	96,145				
11	,215	1,433	97,579				
12	,106	,706	98,285				
13	,095	,631	98,916				
14	,083	,550	99,466				
15	,080	,534	100,000				

Faktör çıkarma metodu: Maksimum olasılık.

Böylece elde edilen sonucun kabul edilebilir olduğu söylenebilir. Tablo 5.' te ayrıca maddelerin kaç faktör altında toplandığı görülmektedir. Buradaki faktör sayısı başlangıç eigen değerlerinin toplam sütununda birden büyük olan değerlerden oluşmaktadır. Bunun nedeni analiz parametrelerinde eigen değerinin otomatik olarak bir atanmasıdır.

3.5.2. Güvenirlik analizi sonuçları

Ölçeklere verilen yanıtların tutarlılığı güvenirlik analizi ile ölçülmüştür (Malhotra, 2010). Analiz sonucunda elde edilen Cronbach's Alpha değeri güvenirlik düzeyini göstermektedir. Tablo 6. verilerine göre bu değer 0,70-1,0 arasında olduğu için ölçek verileri güvenilir kabul edilmiştir (Hair, Bush ve Ortinau, 2000).

Tablo 6.

Güvenirlik istatistikleri

İfadeler	Cronbach's Alpha			
	1	2	3	4
<i>Nevrotiklik</i>	,856			
Kaygılı bir kişi misiniz?				
Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hissedersiniz?				
Başka insanlara karşı soğuk ve ilgisiz bir kişi misiniz?				
Kendinizi sinirli bir kişi olarak tanımlarsınız?				
<i>Dışa dönüklük</i>	,930			
Konuşkan bir kişi misiniz?				
Oldukça canlı bir kişi misiniz?				
Sosyal ortamda geri planda kalma eğiliminiz var mı?				
<i>Açıklık</i>	,904			
Duygu durumunuz sıklıkla değişkenlik gösteren bir kişi misiniz?				
Hayal gücü kuvvetli bir kişi misiniz?				
Başkalarına önerdiğiniz şeyleri, kendi hayatınızda her zaman uygular mısınız?				
<i>Geçimlilik</i>	,864			
Toplum kurallarına uymak, kendi kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?				
Başkaların hatalarını bulmak için zaman ayıran bir kişi misiniz?				
Yardımsaver bir kişi misiniz?				
Başka insanlar ile sözlü kavga başlatan bir kişi misiniz?				

Diğer insanlar sizden yardım isterken genellikle çekinir mi?

Tüm faktörler

,723

Tablo 6. verilerine göre en yüksek güvenirlik katsayısı 0,930 ile dışa dönüklük faktörüne ait olurken, tüm faktörler en düşük ama kabul edilebilir güvenirlik katsayısına sahiptir (0,723). Yerlisu Lapa ve Yağar (2015) çalışmasında tüm faktörlere ait Cronbach's alpha değerini 0,880 bularak en yüksek güvenirlik katsayısını ise 0,900 ile dışa dönüklük faktörünü belirlemiştir. Benzer şekilde McCrae ve Costa (1985) de tüm ölçeğin Cronbach's alpha değerini 0,910 olarak ölçmüştür.

3.5.3. Normallik testi sonuçları

Bağımlı değişkenlerin normal dağılım göstermesi, parametrik analizlerin uygulanması için gerekli bir varsayımdır. Tablo 7.' de görüldüğü gibi Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk sonuçları bağımlı değişkenlerin normal dağılmadığını ($p<0,05$) gösterse de çalışmada ölçek kullanımından kaynaklı tablo 8.' deki çarpıklık ve basıklık kriterleri normallik değerlendirmesi için yeterli görülmektedir (George ve Mallery, 2016).

Tablo 7.

Normallik test sonuçları

Faktörler	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	Önem düzeyi	İstatistik	df	Önem düzeyi
Düşük eforlu aktiviteler	,109	402	,000	,980	402	,000
Orta derece eforlu aktiviteler	,080	402	,000	,983	402	,001
Yüksek düzeyde eforlu aktiviteler	,274	402	,000	,826	402	,000

Likert ölçek kullanımından elde edilen verilen normal dağılım göstermesi için istatistik değerlerinin $\pm 2,0$ olması yeterlidir (George ve Mallery, 2016). Tablo 8.' de listelenen ölçek faktörlerinin hepsi normal dağılmaktadır.

Tablo 8.

Tanımlayıcı özellikler

Faktörler			İstatistik	Std. hata
Düşük eforlu aktiviteler	Ortalama		1,99	,025
	95% güven aralığında	Düşük	1,95	
	ortalamanın	Yüksek	2,04	
	5% sınır değerleri hariç ortalama		2,00	
	Medyan		2,00	
	Varyans		,201	
	Std. Sapma		,449	
	Minimum		1	
	Maksimum		3	
	Aralık		2	
	Çarpıklık		-,214	,135
	Basıklık		-,075	,268
Orta düzey eforlu aktiviteler	Ortalama		2,54	,023
	95% güven aralığında	Düşük	2,50	
	ortalamanın	Yüksek	2,59	
	5% sınır değerleri hariç ortalama		2,54	
	Medyan		2,57	
	Varyans		,174	
	Std. Sapma		,418	
	Minimum		2	
	Maksimum		4	
	Aralık		2	
	Çarpıklık		,207	,135
	Basıklık		,017	,268
Yüksek düzeyde eforlu aktiviteler	Ortalama		2,2500	,05141
	95% güven aralığında	Düşük	2,1489	
	ortalamanın	Yüksek	2,3511	
	5% sınır değerleri hariç ortalama		2,2222	
	Medyan		2,0000	
	Varyans		,867	
	Std. Sapma		,93111	
	Minimum		1,00	
	Maksimum		4,00	
	Aralık		3,00	
	Çarpıklık		-,129	,135
	Basıklık		-1,229	,268

Buna göre ölçek aracılığı ile toplanan verilere parametrik analiz uygulanmıştır (Tabachnick ve ark., 2007).

MANOVA analizi için kovaryans matrisi homojenliğine bakılmaktadır. Bu kriterin sağlanması için önem düzeyinin 0,05' den büyük olması gerekir. Tablo 9.'da belirtilen değere (0,198) göre varsayımın sağlandığı görülmektedir.

Tablo 9.

Kovaryans matrisi eşitliğinin Box test sonuçları

Box's M	137,394
F	1,126
df1	90
df2	2993,546
Önem düzeyi	,198

3.6. Araştırmanın hipotezleri

Araştırmada aşağıdaki hipotezler ileri sürülmüştür:

H₁: Bireylerin rekreatif tercihleri kişilik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

H₂: Bireylerin yüksek eforlu aktivite tercihleri dışa dönüklük ve nevroitiklik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

H₃: Bireylerin orta derece eforlu aktivite tercihleri açıklık ve geçimlilik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

H₄: Bireylerin düşük eforlu aktivite tercihleri nevroitiklik ve geçimlilik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Problem cümlesine ilişkin bulgular

Bu bölümde çalışmanın problem cümlesi olan “Beden eğitimi öğretmenlerinin kişisel özelliklerine göre rekreatif tercihleri farklılık göstermekte midir?” sorusunu yanıtlamak için ilgili bulgular sunulmuştur.

Çalışmadan elde edilen verilerin MANOVA analizi için gerekli varsayımları sağlamasından dolayı Wilk’s Lambda sonuçları dikkate alınmıştır (George ve Mallery, 2010; Tabachnick ve ark., 2007). Bu bağlamda tablo 10.’ da katılımcıların kişilik özelliklerinin çok değişkenli test sonuçları sunulmuştur.

Tablo 10.

Kişilik özelliklerinin çok değişkenli test sonuçları

Faktör		Değer	F	Hipotez df	Hata df	Önem düzeyi	Kısmi Eta kare
Kesişim	Pillai's Trace	,790	497,368	3,000	396,000	,000	,790
	Wilks' Lambda	,210	497,368	3,000	396,000	,000	,790
	Hotelling's Trace	3,768	497,368	3,000	396,000	,000	,790
	Roy's Largest Root	3,768	497,368	3,000	396,000	,000	,790
Kişilik özellikleri	Pillai's Trace	,230	11,020	9,000	1194,00	,000	,077
	Wilks' Lambda	,771	12,106	9,000	963,911	,000	,083
	Hotelling's Trace	,297	13,019	9,000	1184,00	,000	,090
	Roy's Largest Root	,294	39,000	3,000	398,000	,000	,227

Tablo 10.’ da ifade edilen Wilks’ Lambda’ ya ait önem düzeyine ($p=0,000$) göre kişilik özelliklerinden herhangi biri rekreatif aktivite tercihlerinde farklılık oluşturmaktadır. Ayrıca kısmi eta kare sonuçları da kişilik özellikleri rekreatif tercihlerdeki değişimleri %8,3 açıklamaktadır.

Beden eğitimi öğretmenlerinin kişisel özelliklerine göre rekreatif tercihlerinin farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere tablo 11. 'de değişkenler arasındaki etkileşim sonuçları verilmiştir.

Tablo 11.

Değişkenler arasındaki etkileşim sonuçları

Kaynak	Bağımlı değişken	Tip III kareler toplamı	df	Ortalama kare	F	Önem düzeyi	Kısmi Eta kare
Düzeltilmiş model	Düşük eforlu aktiviteler	4,880	3	1,627	7,891	,000	,056
	Orta düzey eforlu aktiviteler	14,257	3	4,752	33,038	,000	,199
	Yüksek düzeyde eforlu aktiviteler	21,464	3	7,155	8,967	,000	,063
Kesişim	Düşük eforlu aktiviteler	102,720	1	102,720	498,294	,000	,556
	Orta düzey eforlu aktiviteler	183,780	1	183,780	1277,629	,000	,762
	Yüksek düzeyde eforlu aktiviteler	123,045	1	123,045	154,211	,000	,279
Kişilik özellikleri	Düşük eforlu aktiviteler	4,880	3	1,627	7,891	,000	,056
	Orta düzey eforlu aktiviteler	14,257	3	4,752	33,038	,000	,199
	Yüksek düzeyde eforlu aktiviteler	21,464	3	7,155	8,967	,000	,063
Hata	Düşük eforlu aktiviteler	82,045	398	,206			
	Orta düzey eforlu aktiviteler	57,250	398	,144			
	Yüksek düzeyde eforlu aktiviteler	317,563	398	,798			
Toplam	Düşük eforlu aktiviteler	1638,922	402				
	Orta düzey eforlu aktiviteler	2663,918	402				
	Yüksek düzeyde eforlu aktiviteler	2305,000	402				
Düzeltilmiş toplam	Düşük eforlu aktiviteler	86,926	401				
	Orta düzey eforlu aktiviteler	71,507	401				
	Yüksek düzeyde eforlu aktiviteler	339,027	401				

a. $R^2 = ,596$ (Düzeltilmiş $R^2 = ,175$); b. $R^2 = ,602$ (Düzeltilmiş $R^2 = ,186$); c. $R^2 = ,605$ (Düzeltilmiş $R^2 = ,192$)

Tablo 11.' de belirtilen sonuçlara göre kişilik özelliklerinin tüm rekreatif aktivite tercihleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturduğu söylenebilir ($p=0,000$). Ayrıca kişilik özellikleri düşük eforlu aktivitelerdeki değişimleri %5,6 oranında açıklarken, orta düzey eforlu

aktivitelerdeki farklılaşmaları %19,9; yüksek düzeyde eforlu aktivitelerdeki değişimleri ise %6,3 oranında açıklamaktadır.

Bununla birlikte aşağıda sunulan tablo 12.'e göre rekreatif tercihlerden düşük eforlu aktivite tercihleri için dışa dönüklük özelliği gösterenler; açıklık, geçimlilik ve nevroitiklik özelliklerine sahip bireylere göre anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 12.

Kişilik özelliklerine göre rekreatif tercihlerin çoklu karşılaştırması

Bağımlı değişken	(I) Kişilik özellikleri	(J) Kişilik özellikleri	Ortalama farkı (I-J)	Std. hata	Önem düzeyi	95% güven aralığı	
						Düşük	Yüksek
<i>Düşük eforlu aktiviteler</i>	<i>dışa dönüklük</i>	<i>açıklık</i>	-,52*	,116	,027	-,96	-,08
		<i>geçimlilik</i>	-,70*	,116	,008	-1,14	-,26
		<i>nevroitiklik</i>	-,75*	,168	,025	-1,37	-,13
	<i>açıklık</i>	<i>dışa dönüklük</i>	,52*	,116	,027	,08	,96
		<i>geçimlilik</i>	-,18*	,045	,001	-,30	-,06
		<i>nevroitiklik</i>	-,23	,129	,459	-1,01	,56
	<i>geçimlilik</i>	<i>dışa dönüklük</i>	,70*	,116	,008	,26	1,14
		<i>açıklık</i>	,18*	,045	,001	,06	,30
		<i>nevroitiklik</i>	-,05	,129	,978	-,83	,73
	<i>nevroitiklik</i>	<i>dışa dönüklük</i>	,75*	,168	,025	,13	1,37
		<i>açıklık</i>	,23	,129	,459	-,56	1,01
		<i>geçimlilik</i>	,05	,129	,978	-,73	,83
<i>Orta düzey eforlu aktiviteler</i>	<i>dışa dönüklük</i>	<i>açıklık</i>	-,61*	,100	,009	-,99	-,22
		<i>geçimlilik</i>	-,94*	,102	,001	-1,32	-,56
		<i>nevroitiklik</i>	-1,25	,257	,060	-2,60	,10
	<i>açıklık</i>	<i>dışa dönüklük</i>	,61*	,100	,009	,22	,99
		<i>geçimlilik</i>	-,34*	,040	,000	-,44	-,23
		<i>nevroitiklik</i>	-,64	,239	,266	-2,26	,98
	<i>geçimlilik</i>	<i>dışa dönüklük</i>	,94*	,102	,001	,56	1,32
		<i>açıklık</i>	,34*	,040	,000	,23	,44
		<i>nevroitiklik</i>	-,31	,240	,651	-1,91	1,30
	<i>nevroitiklik</i>	<i>dışa dönüklük</i>	1,25	,257	,060	-,10	2,60
		<i>açıklık</i>	,64	,239	,266	-,98	2,26
		<i>geçimlilik</i>	,31	,240	,651	-1,30	1,91
<i>Yüksek düzeyde eforlu aktiviteler</i>	<i>dışa dönüklük</i>	<i>açıklık</i>	-1,0690*	,06273	,000	-1,2313	-,9066
		<i>geçimlilik</i>	-1,4444*	,06375	,000	-1,6099	-1,2789
		<i>nevroitiklik</i>	-1,6667	,33333	,092	-3,9761	,6428
	<i>açıklık</i>	<i>dışa dönüklük</i>	1,0690*	,06273	,000	,9066	1,2313
		<i>geçimlilik</i>	-,3755*	,08944	,000	-,6063	-,1447
		<i>nevroitiklik</i>	-,5977	,33918	,466	-2,7777	1,5823
	<i>geçimlilik</i>	<i>dışa dönüklük</i>	1,4444*	,06375	,000	1,2789	1,6099
		<i>açıklık</i>	,3755*	,08944	,000	,1447	,6063
		<i>nevroitiklik</i>	-,2222	,33937	,906	-2,3985	1,9540
	<i>nevroitiklik</i>	<i>dışa dönüklük</i>	1,6667	,33333	,092	-,6428	3,9761
		<i>açıklık</i>	,5977	,33918	,466	-1,5823	2,7777
		<i>geçimlilik</i>	,2222	,33937	,906	-1,9540	2,3985

Geçimlilik özelliği gösteren bireyler de, açıklık ve dışa dönüklük özelliği gösteren bireylerle farklılaşırken; nevroitiklik özelliğine sahip bireylerin de açıklık ve geçimlilik özelliği gösterenler arasında fark bulunmamıştır. Orta düzey eforlu aktiviteler için ise, dışa dönüklük diğer tüm kişilik özellikleri (açıklık, nevroitiklik, açıklık) gösterenlerden farklı bulunmuştur.

Ayrıca açıklık, nevrotiklik özelliği gösterenlerle aynı olup ama dışa dönüklük ve geçimlilik gösteren bireylerden farklılaşmıştır. Nevrotiklik özelliği gösterenler ise sadece dışa dönük bireylerden farklı olup açıklık ve geçimlilik özelliği gösterenler ile aynı bulunmuştur.

4.2. Alt problemlere ilişkin bulgular

4.2.1. “Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilik özelliklerine göre tercih ettiği rekreatif aktiviteler nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular

Yukarıda sunulan tablo 12.’ ye göre rekreatif tercihlerden yüksek düzeyde eforlu olanlara göre gruplar karşılaştırıldığında dışa dönüklük ile açıklık ve geçimlilik grupları arasında fark bulunurken nevrotiklik ile benzer özellikler gösterdiği belirlenmiştir. Açıklık ve geçimlilik özelliği gösteren bireyler de nevrotiklik özelliğine sahip olanlarla benzer olduğu bulunmuştur.

Düşük (0,75) ve orta (1,25) eforlu aktivitelerde nevrotiklik gösteren bireyler dışa dönüklük sergileyen bireylerden ortalama farklılığı açısından daha baskındır. Açıklık (1,0690) ve geçimlilik (1,4444) özelliği gösteren bireyler de dışa dönük bireylere göre daha baskın yüksek düzeyde eforlu aktivite tercihleri yapmışlardır.

4.2.2. “Beden eğitimi öğretmenlerinin en çok (ilk üç spor branşı) tercih ettiği yüksek eforlu rekreatif aktiviteleri nelerdir?” alt problemine ilişkin bulgular

Beden eğitimi öğretmenlerinin en çok tercih ettiği yüksek eforlu aktivitelere ilişkin bulgular tablo 13.’ te sunulmuştur.

Tablo 13.

Yüksek düzeyde eforlu rekreatif tercihlere ait sıklık değerleri

Rekreatif tercih	Hayır	Evet	Evet %
Yürüyüş	146	256	63,7
Futbol	333	69	17,2
Yüzme	367	35	8,7
Tenis	361	41	10,2
Badminton	401	1	0,2
Voleybol	314	88	21,9

Basketbol	329	73	18,2
Bisiklet	316	86	21,4
Uzakdoğu sporları	400	2	0,5
Avcılık/ Atıcılık	400	2	0,5
Vücut geliştirme	340	62	15,4
Kış Sporları	394	8	2
Bowling	345	57	14,2
Dağcılık/ Kampçılık	371	31	7,7
Kürek/ Yelken	398	4	1
Binicilik	388	14	3,5

Tablo 13.' te yer alan yüksek düzeyde eforlu rekreatif tercihlere ait sıklık değerlerine göre en fazla yapılan rekreatif aktivite %63,7 ile yürüyüştür. Bunu %21,9 ve %21,4 ile voleybol ve bisiklet takip etmektedir. En az tercih edilen rekreatif aktiviteler ise uzakdoğu sporları (%0,5), avcılık/atıcılık (%0,5) ve badminton (%0,2) olarak sıralanmıştır. Bunun nedeni bu spor branşları için uygun alanların ve fırsatların yetersizliği olabilir.

4.2.3. “Beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek eforlu rekreatif aktiviteler (spor branşları) için en çok tercih ettikleri alan neresidir?” alt problemine ilişkin bulgular

Beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek eforlu rekreatif aktiviteler için en çok tercih ettikleri alan neresidir?” alt problemine ilişkin bulgular tablo 14.' te gösterilmiştir.

Tablo 14.

Yüksek düzeyde eforlu rekreatif tercihlerin yapıldığı yerler ile ilgili sıklık değerleri

Spor yapılan yer	Hayır	Evet	Evet %
Evde	323	79	19,7
Belediye spor tesisi	312	90	22,4
Özel spor tesisi	308	94	23,4
Okulların spor tesisi	376	26	6,5
Açık alan	299	103	25,6

Tablo 14.’ te göre tercih edilen rekreatif aktivitelerin yapıldığı yerler, en çok açık alanda (%25,6) ardından da özel spor tesisleri (%23,4) ve belediye spor tesisleridir (%22,4). En az tercih edilen spor yerleri ise okulların spor tesisleri (%6,5) olmuştur.

Analiz sonucunda elde edilen verilere göre araştırmanın hipotez sonuçları da tablo 15.’ te sunulmuştur.

Tablo 15.

Hipotez sonuçları

Hipotezler	Sonuç*
H ₁ : Bireylerin rekreatif tercihleri kişilik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.	Evet
H ₂ : Bireylerin yüksek eforlu aktivite tercihleri dışa dönüklük ve nevroitiklik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.	Hayır
H ₃ : Bireylerin orta derece eforlu aktivite tercihleri açıklık ve geçimlilik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.	Evet
H ₄ : Bireylerin düşük eforlu aktivite tercihleri nevroitiklik ve geçimlilik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.	Hayır

* Veriler Tablo 11.’ den edinilmiştir.

Tablo 15.’ e göre H₁ ve H₃ hipotezleri doğrulanmış, H₂ ve H₄ hipotezleri ise doğrulanmamıştır. Buna göre bireylerin rekreatif tercihleri kişilik özelliklerine göre farklılaşmaktadır (H₁). Ayrıca “Bireylerin orta derece eforlu aktivite tercihleri açıklık ve geçimlilik özelliklerine göre farklılaşmaktadır” hipotezi (H₃) için $p=0,000$ bulunmuştur. “Bireylerin yüksek eforlu aktivite tercihleri dışa dönüklük ve nevroitiklik özelliklerine göre farklılaşmaktadır” hipotezi (H₂) için $p=0,092$; “Bireylerin düşük eforlu aktivite tercihleri nevroitiklik ve geçimlilik özelliklerine göre farklılaşmaktadır” hipotezi (H₄) için $p=0,978$ bulunmuştur.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve tartışma

Rekreasyon, bireylerin zorunlu zamanlarının dışında fiziksel ve zihinsel olarak yenilenmek amacıyla uyuma, yeme-içme ve tüm fizyolojik ihtiyaçlara bağlı yapılması zaruri eylemlerin dışında yapılan tüm etken, edilgen ve ettirgen faaliyetler olarak tanımlanabilir. Birçok farklı bakış açısı altında incelenen rekreasyon, özellikle aktiviteye bağlı bakış açısıyla ele alındığında “insanların zevk alabildiği, zihnini tazeleyebildiği, kendini memnun eden, çeşitli faaliyetlerle elde edilen deneyimler olarak açıklanabilir. Rekreasyon, etkinlikler/aktiviteler bireylere deneyimler sunmaktadır. Rekreatif tercihler ise, istek ve arzuları tatmin edebilmek adına, bireylerin boş zamanları süresince gönüllü olarak katıldıkları deneyimlerdir.

Kişilik özelliklerinin, rekreatif tercihler üzerine etkisinin incelenmesi, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Yapılan çalışmadaki erkek ve kadın bireyler sırayla toplam katılımcıların %46,8 ve %53,2’ sini oluşturmuştur. Katılımcılar en çok 20-29 yaş aralığındaki gruptan oluşurken (%33,6) en az katılımcı grubu ise 50 ve üzeri yaşta olan bireylerdir. Katılımcıların %75,6’ sı devlet okulunda görev yaparken kalan kısım (%24,4) özel okullarda çalışmaktadır. Bireyler en çok büyükşehirde çalışırken (%52,7), en az popülasyonu % 7,5 ile köy-kasabada çalışan bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıları en yüksek oranda 1-5 yıldır görev yapan bireyler oluştururken bu veri yaş popülasyonunun da en fazla 20-29 aralığında olması ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

Araştırmada veri analizi uygulanmadan önce katılımcıların kişisel özelliklerini belirlemek için kullanılan ölçeğe geçerlik (doğrulayıcı faktör analizi), güvenirlik analizi uygulanmıştır. Buna göre çıkarılan maddeler sonrasında çalışma örneklemine uyan 15 madde ve bunların toplandığı 4 faktör elde edilmiştir. Böylece nevroitiklik (duygusal denge) , dışa dönüklük, açıklık (yaşantıya) ve geçimlilik (uyumluluk) faktörleri kişisel özellikleri gösteren boyutlar olarak çalışmaya dahil edilmiştir. Ardından parametrik analizler (MANOVA) için gerekli varsayımlar kontrol edilerek (normallik ve kovaryans matrisi homojenliği) hipotez testleri gerçekleştirilmiştir.

5.1.1. Problem cümlesine ilişkin sonuç ve tartışma

“Beden eğitimi öğretmenlerinin kişisel özelliklerine göre rekreatif tercihleri farklılık göstermekte midir?” problemi için belirlenen sonuçlara göre kişilik özelliklerinin tüm rekreatif aktivite tercihleri arasında anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Ayrıca kişilik özellikleri düşük eforlu aktivitelerdeki değişimleri %5,6 oranında açıklarken, orta düzey eforlu aktivitelerdeki farklılaşmaları %19,9; yüksek düzeyde eforlu aktivitelerdeki değişimleri ise %6,3 oranında açıkladığı bulunmuştur. Düşük eforlu aktivite tercihleri için ise dışa dönüklük özelliği gösterenler; açıklık, geçimlilik ve nevrotiklik özelliklerine sahip bireylere göre anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur ($p<0,05$). Geçimlilik özelliği gösteren bireyler de, açıklık ve dışa dönüklük özelliği gösteren bireylerle farklılaşırken; nevrotiklik özelliğine sahip bireylerin de açıklık ve geçimlilik özelliği gösterenler arasında fark bulunmamıştır. Orta düzey eforlu aktiviteler için ise, dışa dönüklük diğer tüm kişilik özellikleri (açıklık, nevrotiklik, açıklık) gösterenlerden farklı bulunmuştur. Ayrıca açıklık, nevrotiklik özelliği gösterenlerle aynı olup ama dışa dönüklük ve geçimlilik gösteren bireylerden farklılaşmıştır. Nevrotiklik özelliği gösterenler ise sadece dışa dönük bireylerden farklı olup açıklık ve geçimlilik özelliği gösterenler ile aynı bulunmuştur.

5.1.2. Alt problemlere ilişkin sonuç ve tartışma

5.1.2.1. “Beden eğitimi öğretmenlerinin kişilik özelliklerine göre tercih ettiği rekreatif aktiviteler nelerdir?” alt problemine ilişkin sonuç ve tartışma

Rekreatif tercihlerden yüksek düzeyde eforlu olanlara göre gruplar karşılaştırıldığında da dışa dönüklük ile açıklık ve geçimlilik grupları arasında fark bulunurken nevrotiklik ile benzer özellikler gösterdiği belirlenmiştir. Açıklık ve geçimlilik özelliği gösteren bireyler de nevrotiklik özelliğine sahip olanlarla benzer olduğu bulunmuştur. Ayrıca elde edilen sonuçlara göre düşük ve orta eforlu aktiviteler için nevrotiklik gösteren bireyler dışa dönüklük sergileyen bireylerden ortalama farklılığı açısından daha baskındır. Açıklık ve geçimlilik özelliği gösteren bireyler de dışa dönük bireylere göre daha baskın yüksek düzeyde eforlu aktivite tercihleri yapmışlardır. Kovacs (2007) çalışmasında da, kişilik özelliklerinin rekreatif tercihleri belirlemede önemli rol oynadığını ortaya konulmuştur. Araştırmada rekreatif tercihler ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kabakulak vd. (2020)’ de de bireyin kişilik özelliklerinin rekreasyon aktivitelerini anlamlı düzeyde etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca Akyıldız (2013) çalışmasında, üniversite öğrencilerinin boş zaman tatmini ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna

göre, katılımcıların boş zaman etkinliklerini değerlendirmede ve belirlenen rekreasyon aktivitelerinde tatmin olma derecelerinin kişilik özelliklerine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Böylece bu çalışmada elde edilen sonuçlar literatürdeki bulgular ile örtüştüğü görülmüştür.

Yağışan (2007)' e tarafından düşük eforlu bir rekreatif tercih olan müzik dinlemek ve enstrüman çalmadaki seçimin kişilik özellikleri ile bağlantısı olduğu belirlenmiştir. Turan, Şahin ve Altın (2018)' in çalışmasında ise dışa dönük olan bireylerin içe dönük olanlara göre daha az sosyal medyada dolaşma eğilimi gösterdiği ortaya konulmuştur.

5.1.2.2. “Beden eğitimi öğretmenlerinin en çok (ilk üç spor branşı) tercih ettiği yüksek eforlu rekreatif aktiviteleri nelerdir?” alt problemine ilişkin sonuç ve tartışma

Çalışmanın alt problemini oluşturan en çok tercih ettiği yüksek eforlu rekreatif aktiviteler yürüyüş, voleybol ve bisiklet olarak belirlenmiştir.

Kişilik özellikleri ile yüksek eforlu tercihler karşılaştırıldığında da dışa dönük katılımcıların, içe dönük olanlara göre spor müsabakaları ve gezilere daha sık katıldığı bulunmuştur (Turan, Şahin ve Altın, 2018). Tazegül (2014) araştırmasında da sporcular ile spor yapmayanların kişilik özellikleri karşılaştırıldığı, sporcuların sporcu olmayanlara göre dışa dönüklük özelliklerinin belirgin olduğu saptanmıştır. Ateş (2009)' in dans eden bireylerle yaptığı çalışmada da katılımcıların nevroitiklik özellikleri ile tercih ettikleri spor branşları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Benzer şekilde Tok (2011)' un yaptığı çalışmaya göre, ekstrem spor dalları ile ilgilenen bireylerin dışa dönüklük ve açıklık özelliklerinin öne çıkmakta olup nevroitiklik niteliklikleri daha geri planda kalmıştır. Yine Yeşilyurt, Bayar ve Dündar (2018) çalışmasında da bireylerin fiziksel bir aktiviteye katılımlarının ve bu aktivitelere karşı tutumlarının uyumluluk ve açıklık özellikleri ile ilişkili olduğunu gösterilmiştir.

Tüm bu bulgular dikkate alındığında bu çalışmada, önceki araştırmalara benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir.

5.1.2.3. “Beden eğitimi öğretmenlerinin yüksek eforlu rekreatif aktiviteler (spor branşları) için en çok tercih ettikleri alan neresidir?” alt problemine ilişkin sonuç ve tartışma

Çalışmada yüksek eforlu aktiviteleri yapmak için en çok açık alanlar (%25,6) seçilirken bunu özel spor tesisleri (%23,4) ve belediye spor tesisleri (%22,4) takip etmiştir. En az tercih edilen spor yerleri ise okulların spor tesisleri (%6,5) olarak bulunmuştur.

Benzer şekilde çalışmada katılımcıların %59' unun rekreatif aktivite tercihlerinde açık alanları tercih ettikleri, ayrıca bireylerin %43,6' sı ise spor aktivitelerini açık alanda yapmak istedikleri belirtilmiştir. Bireylerin neden açık alanda rekreatif tercihlerini kullandıkları somutlaştırılamasa da Levy (1979) açık alandaki faaliyetlerde kişilerin bireysel aktivite yapmaktan çıktığını, çevresel uyarıcıların artması nedeni ile aktivitelerinin pekiştiğini öne sürmüştür. Daha sonra yapılan Gözen (2020); Saltık ve Akova (2019) çalışmalarında da açık alanların bireyi harekete geçirdiği saptanmış ve bu tercihin motivasyon ile ilgili olduğu savunulmuştur.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler

Çalışmanın sonuçlarına göre beden eğitimi öğretmenlerinin boş zamanda yaptığı aktiviteler ile işbaşında yaptığı (zorunlu) aktivitelerdeki performans ve öz değerlendirmeleri ölçülüp karakter özellikleri de çalışmaya dahil edilerek karşılaştırılma yapılabilir.

5.2.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

Araştırmada beden eğitimi öğretmenlerini evren olarak alınmıştır. Farklı branşta hizmet veren öğretmenlerin de kişisel özellikleri ile rekreasyon tercihleri üzerindeki etkisi incelenebilir. Farklı meslek grupları ile beden eğitimi öğretmenlerini karşılaştırarak kişisel özellikleri ile rekreatif tercihleri üzerindeki etkisi araştırma konusu olabilir. Bir sonraki çalışmalarda kota örneklem yöntemi uygulanabilir.

KAYNAKLAR

- Alan, H. (2018). Yönetici hemşirelerin kişilik özellikleri ve etkileyen kişisel ve mesleki özellikler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 9 (2), s. 119-128.
- Allport, G. W., ve Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological Monographs*, 47(1).
- Apan, M. (2017). Beş faktör kişilik özelliklerinin finansal okuryazarlık üzerine etkisinin yol analizi ile belirlenmesi: Lisans düzeyindeki işletme öğrencileri üzerine bir araştırma. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8 (16), s. 177-202.
- Arısoy, Ö. (2004). Psikiyatrik genetik. . *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, (17), s. 109-125.
- Arkar, H. O. (2005). Mizaç ve karakter envanteri'nin türkçe formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16 (3), s. 190-204.
- Aydın, E. (2017). Kültür bağlamında sosyal mübadele: Kuramsal bir çalışma. *UIİİDJEAS*, (16. UIK Özel Sayısı), s. 547-562.
- Bargeman B., J. C. (2002). Jacation behavior using a sequence aligment method. *Annals of Tourism Reserch*, s. 29.
- Barnett, L. A. (2006). Accounting for leisure preferences from within: the relative contributions of gender, race or ethnicity, personality, affective style, and motivational orientation. *Journal of Leisure Research*, 38(4), s. 445.
- Bayat, G. (2019). Beş faktör kişilik özellikleri ve konaklama işletmeleri çalışanları kişilik özelliklerinin iş doyumu düzeyleri üzerindeki etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11 (3), s. 1575-1588.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), s. 198-210.
- Biçer, R. (2011). Kişilik ve bir Kur'an terimi olarak şâkile. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (2), s. 399-418.
- Bucher, C. A., Shivers, J. S., ve Bucher, R. D. (1984). Recreation for today's society (No. Ed. 2). Prentice/Hall International, Inc..

- Can S., Durukan E., Özmaden M. (2006, Nisan). *Bir rekreasyon faaliyeti olarak üniversiteler arası müsabakalara katılan sporcu öğrencilerin liderlik davranışlarının karşılaştırılması*. II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, Balıkesir.
- Cura, D. O. (2017). Genetik faktörlerin şiddet davranışı üzerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 31 (2), s. 97-102.
- Çetin, S. A. (2018). Aşçıların beş faktör kişilik özellikleri ile bireysel inovasyon algısı ilişkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (4), s. 419-447.
- Doğan, T. (2013). Beş Faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14 (1), s. 56-64.
- Erkal M.E., G. Ö. (1998). Sosyolojik Açıdan Spor. Dernek Yayınları, İstanbul, 3.Baskı.
- Gözen, E. (2020). Açık alan rekreasyon aktivitelerine katılmayı motive eden faktörlere yönelik ölçek geliştirme çalışması. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2197-2209.
- Günay, A. vd. (2019). İnsan kaynakları işe alım süreçlerinde kullanılan psikoteknik testlere ilişkin bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, s. 10 (23), s. 178-194.
- Gündoğdu, Y. B. (2016). Psikanalitik kişilik kuramlarına göre gelişim ve değişimin imkânı. *International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 11 (17), s. 373-404.
- Güngörmüş H.A. (2006). Ankara'daki Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında Görev yapan öğretim elemanlarının boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinin araştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (1), s. 285-298.
- Ereavşar, H. (2013). *Beden eğitimi öğretmenlerinin rekreatif aktivitelere katılım durumları, psikolojik iyilik halleri ve yaşam tatminlerinin incelenmesi (Antalya merkez örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 345768).
- Gökçe, H. (2008). *Serbest zaman doyumunun yaşam doyumu ve sosyo demografik değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 248410).

- Harden, D. M. (2008). The Five Factor Model of Personality and Leisure Experience . (Basılmamış Doktora Tezi). California: California State University.
- Hazar, Ç. M. (2006). Kişilik ve iletişim tipleri. Selçuk İletişim, 4 (2), s. 125-140.
- Hills, P., ve Argyle, M. (1998). Musical and religious experiences and their relationship to happiness. *Personality and Individual Differences*, 25(1), 91-102.
- Horzum, M. B. (2007). Beş faktör kişilik ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Sakarya University Journal of Education*, 7 (2), s. 398- 408.
- İnanç, B. Y. (2009). *Kişilik kuramları*. Pegem Akademi. Ankara.
- Karabatak, S. (2019). Okul yöneticilerinin beş faktör kişilik özellikleri ile yönetsel güçlülükleri arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 1-17.
- Karaküçük S. (1999). *Rekreasyon boş zamanları değerlendirme*. Bağırhan kitabevi. Ankara.
- Karaküçük S. (2001). *Rekreasyon boş zamanları değerlendirme*. Seren Ofset. Ankara
- Kathleen M. (2002). The role of leisure in determining quality of life. *Issues*.
- Kılıçlar, A. Ş. (2017). Kişilik tiplerinin tat tercihlerine etkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5 (3), s. 93-117.
- Koçak, R. (2008). Varoluşsal yaklaşımda psikolojik danışma ve gruba uygulanışı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, s. 91-107.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (21), s. 1-21.
- Korkutata, A. (2010). *Sakarya Üniversitesi' ndeki akademik ve idari personellerin vücut kompozisyonu ve rekreatif tercihlerinin araştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 265926).
- Kovacs, A. (2007). The Leisure Personality: Relationships Between Personality, Leisure satisfaction, and life satisfaction. Indiana University.
- Kuzgun, Y. (1972). Kendini Gerçekleştirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10, s. 162-178.

- Lu, L. H. (2005). Personality, leisure experiences and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 6, p. 325-342.
- Luthans, F., ve Youssef-Morgan, C. M. (2017). Psychological capital: An evidence-based positive approach. *Annual review of organizational psychology and organizational behavior*, 4, 339-366.
- Maltby, J., Day, L., ve Macaskill, A. (2007). Introduction to Personality and Individual Differences and Intelligence, Pearson education limited. Edinburgh gate.
- Mannell, R. C., ve Kleiber, D. A. (1997). A Social Psychology of Leisure. Venture publishing Inc.
- Mansuroğlu, S. (2002). Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin serbest zaman özellikleri ve dış mekan rekreasyon eğilimlerinin belirlenmesi. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 15 (2), s. 53-62.
- MEGEP. (2011). *Kişilik özellikleri*. MEB Yayını. Ankara.
- Merdan, E. (2013). Beş faktör kişilik kuramı ile iş değerleri ilişkisinin incelenmesi: bankacılık sektöründe bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, (7), s. 140-159.
- Mersinli, D. (2009). *Yerel yönetimlerde spora yönelik rekreasyon hizmetleri ve büyükşehir belediyelerinin rekreasyonel faaliyetlere olan yaklaşımlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 250512).
- Önal, A. (2007). *Ev hanımlarının rekreasyon faaliyetlerine katılım ve beklentilerinin tespiti (İstanbul Anadolu Yakası örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 210369).
- Önsoy, C. (1984). *Osmaniye İskenderun kıyı kesiminde ekolojik planlama ilkelerine uygun alan kullanımının araştırılması* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 354156).
- Özmenteş, G. vd. (2017). Müzik gelişimi ve öğrenmede sosyo-kültürel bağlam. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), s. 422-436.
- Özsoy, E. (2013). Kişilik kavramının örgütler açısından önemi: Bir literatür taraması. *İşletme Bilimi Dergisi*, 1 (2), s. 1-12.

- Pelit, E., Kılıç, İ., ve Keleş, Y. (2013). Otel İşletmeleri yöneticilerinin kişilik özellikleri ile çatışma yönetme yöntemleri arasındaki ilişki. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 3-19.
- Plog, S. (2001). *Why destination areas rise and fall in popularity: an update of a cornell quarterly classic*. The Cornell Hotel and Restaurant administration quarterly. 42(3), p. 13-24.
- Robbins, S. P. (2012). *Örgütsel davranış*. Nobel yayın dağıtım. Ankara.
- Saltık, Z. ve Akova, O. (2019). Yakın açık alan rekreasyon aktivitelerinin iyi olma hali, psikolojik dayanıklılık, yenilenme deneyimi, yaşam doyumu ve iş tatmini üzerindeki etkileri. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Sarıtaş, M. (1997). Yönetimde kişilik faktörü. *Eğitim Yönetimi*, 3 (4), s. 527-548.
- Sayın, A. (2005). Duygudurum bozuklukları ile huy, karakter ve kişilik ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16 (4), s. 276-283.
- Scheel, K. R., ve Westefeld, J. S. (1999). The authors would like to thank sharon sackett and timothy ansley for their service as committee members; kelly avant and loreto prieto for their assistance with manuscript preparation; and steve schroeder for his assis. *Adolescence*, 34(134).
- Soysal, A. (2008). Çalışma yaşamında kişilik tipleri: Bir literatür taraması. *Çimento İşveren*, (Ocak), s. 4-19.
- Söğüt M. (2006). *Sporun bedensel engellilerin sosyalleşmesi üzerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 192977).
- Şencan, M. N. (2016). Beş faktör kişilik özellikleri ile işkolizm arasındaki ilişkinin incelenmesi: Kamu sektöründe çalışanlar üzerinde bir araştırma. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (5), s. 229-246.
- Taşdemir, G. K. (2016). The importance of personality structure within an organization. *Global Business Research Congress (GBRC)*, p. 420-426. İstanbul, Turkey.
- Tatar, A. V. (2014). Klinik olmayan örnekleme beş faktör kişilik envanteri belirti tarama amaçlı kullanılabilir mi?: Ön çalışma. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4, s. 181-199.

- Tatlılıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramı'na göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 7 (17), s. 939-971.
- Tel, M. (2007). *Öğretim üyelerinin boş zaman etkinlikleri üzerine sosyolojik bir araştırma: Doğu Anadolu örneği*. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 206575).
- Tezcan M. (1992). *Sosyolojik açıdan boş zamanların değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi Yayını. Ankara.
- Topses, G. (2012). *Rehberlik ve psikolojik danışma kuramlarının felsefi temelleri*. Folklor/Edebiyat. 18 (70), s. 93-105.
- Tuzcuoğlu, N. (1995). Psikanaliz kuramı ve özellikleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (7), s. 275-285.
- Uzun G. (1991). *Rekreasyonel planlamada arz ve talep*. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi genel yayın No:6, Yardımcı ders kitapları yayın No:1. Adana.
- Vural, H. ve Yılmaz, S. (2018). Ortaokul öğrencilerinin mekana bağlı serbest zaman aktivite tercihleri ve rekreasyonel eğilimleri. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 5(4), 424-432.
- Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve spor*. Topkar Matbaacılık. Ankara.
- Yıldızoğlu, H. (2013). *Okul yöneticilerinin beş faktör kişilik özellikleriyle çatışma yönetimi stili tercihleri arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 339130).
- Yılmaz, Ş. (2007). *Rekreasyon faaliyetlerinin yönetim ve organizasyonu, Antalya bölgesindeki beş yıldızlı otel işletmelerine yönelik bir uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 211015).
- Zorba, E. (2002, Kasım). *Türkiye’de rekreasyona bakış, gelişimi ve beklentiler*. 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Konya.
- Zorba, E. (2008). Türkiye’de rekreasyona bakış açısı ve gelişimi. *Gazi Haber Dergisi*, s. 52-55.

EKLER

Ek 1. Ölçek

KİŞİSEL BİLGİ FORMU					
Yaşınız					
Cinsiyetiniz	Kadın()	Erkek ()			
Eğitim Durumunuz:	Lisans ()	Yüksek Lisans ()	Doktora ()		
Görev Yaptığınız Okul	Devlet Okulu ()		Özel Okul ()		
Okulun Bulunduğu Yerleşim Yeri	Köy – Kasaba ()	İlçe ()	Şehir ()	Büyük Şehir ()	
Uzmanlık Alanınız:					
Öğretmenlikte Görev Yapılan Süre:					
Uğraştığınız Spor Dalı:					
Beden eğitimi öğretmenliği mesleğini isteyerek mi seçtiniz	Evet ()	Hayır ()			
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ					
Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?	Her Zaman	Sıklıkla	Arada	Nadiren	Asla
Konuskan bir kişi misiniz?					
Oldukça canlı bir kişi misiniz?					
Duygu durumunuz sıklıkla değişkenlik gösteren bir kişi misiniz?					
Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hissedersiniz mi?					
Kurallara uymak yerine kendi bildiğiniz yolda gitmeyi mi tercih edersiniz?					
Kendi hatalarınızdan dolayı başka birini sorumlu tutar mısınız?					
Yaptığınız bir işte hatalar olduğunu bilmeniz sizi endileşendirir mi?					
Kaygılı bir kişi misiniz?					
Sosyal ortamda geri planda kalma eğiliminiz var mı?					
Toplum kurallarına uymak, kendi kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?					
Başkalarıyla birlikte olduğumuz zamanlarda çoğunlukla sessiz bir ruh haline mi sahipsiniz?					

Başkaların hatalarını bulmak için zaman ayıran bir kişi misiniz?					
Yardımcı bir kişi misiniz?					
Bir görev (çalışma, ödev, iş vb.) verilmesi için güvenilir bir kişi misiniz?					
Başka insanlar ile sözlü kavga başlatan bir kişi misiniz?					
Başka insanlara karşı soğuk ve ilgisiz bir kişi misiniz?					
Kendinizi sınırlı bir kişi olarak tanımlar mısınız?					
Hiç başka birini, kendi yararınız olacak şekilde yönlendirdiniz mi?					
Diğer insanlar sizden yardım isterken genellikle çekinir mi?					
Dikkatsiz davranan bir kişi misiniz?					
Kendinizi bağışlayıcı biri olarak tanımlar mısınız?					
Hayal gücü kuvvetli bir kişi misiniz?					
Başkalarına önerdiğiniz şeyleri, kendi hayatınızda her zaman uygular mısınız?					
Yaptığınız işler etkin, hakkını vererek, iyi yapar mısınız?					
Sanat, edebiyat ve müziğe ilgili bir kişi misiniz?					

2. BOŞ ZAMAN

Boş zamanlarda yaptığınız etkinlik türleri nelerdir?	Her Zaman	Sıklıkla	Ara sıra	Nadiren	Asla
Hiçbir şeyle uğraşmam, dinlenirim					
Kitap, gazete, dergi okurum					
Müzik dinlerim, müzik aleti çalarım					
Tv ve video izlerim					
Sinema ve tiyatroya giderim					
Alışveriş yaparım					
Spor yaparım/ Spor yarışmalarını izlerim					
Sosyal, kültürel, faaliyetlere katılırım					
Ailem ve çocuklarımla ilgilenirim					
Komşulara veya akrabalarımıza giderim					
Arkadaşlarla sohbet ederim/ gezerim					
Kahvehane veya kafeterya ya giderim					
Bar, pub, club gibi mekanlara giderim					
Hobilerimle ilgilenirim					
İnternet'te zaman geçiririm (Youtube, netflix)					
Sosyal medyada takılırım (Twitter, Instagram, Facebook)					
Diğer.....					

Boş zamanlarda yaptığınız spor etkinlikleri nelerdir?	Her Zaman	Sıklıkla	Ara Sıra	Nadiren	Asla
Yürüyüş					
Futbol					
Yüzme					
Tenis					
Badminton					
Voleybol					
Basketbol					
Bisiklet					
Uzakdoğu sporları					
Avcılık/ Atıcılık					
Vücut geliştirme					
Kış Sporları					
Bowling					
Dağcılık/ Kampçılık					
Kürek/ Yelken					
Binicilik					
Diğer					
Sporu nerede yapıyorsunuz?					
Evde					
Belediye Spor Tesisi					
Ozel Spor Tesisi					
Okulların (Üniversite,kolej,lise...) Spor Tesisi					
Açık Alan					
Diğer					
Çalıştığınız okul dışında mesleğinizle ilgili uğraşınız var mı?					
Yok					
Antrenörlük					
Kulüp Yöneticiliği					
Ozel Spor Salonu					
Hakemlik					
Diğer (.....)					